

Nagyija Bibik
Halina Bondarcsuk

2.
OSZTÁLY

1. RÉSZ

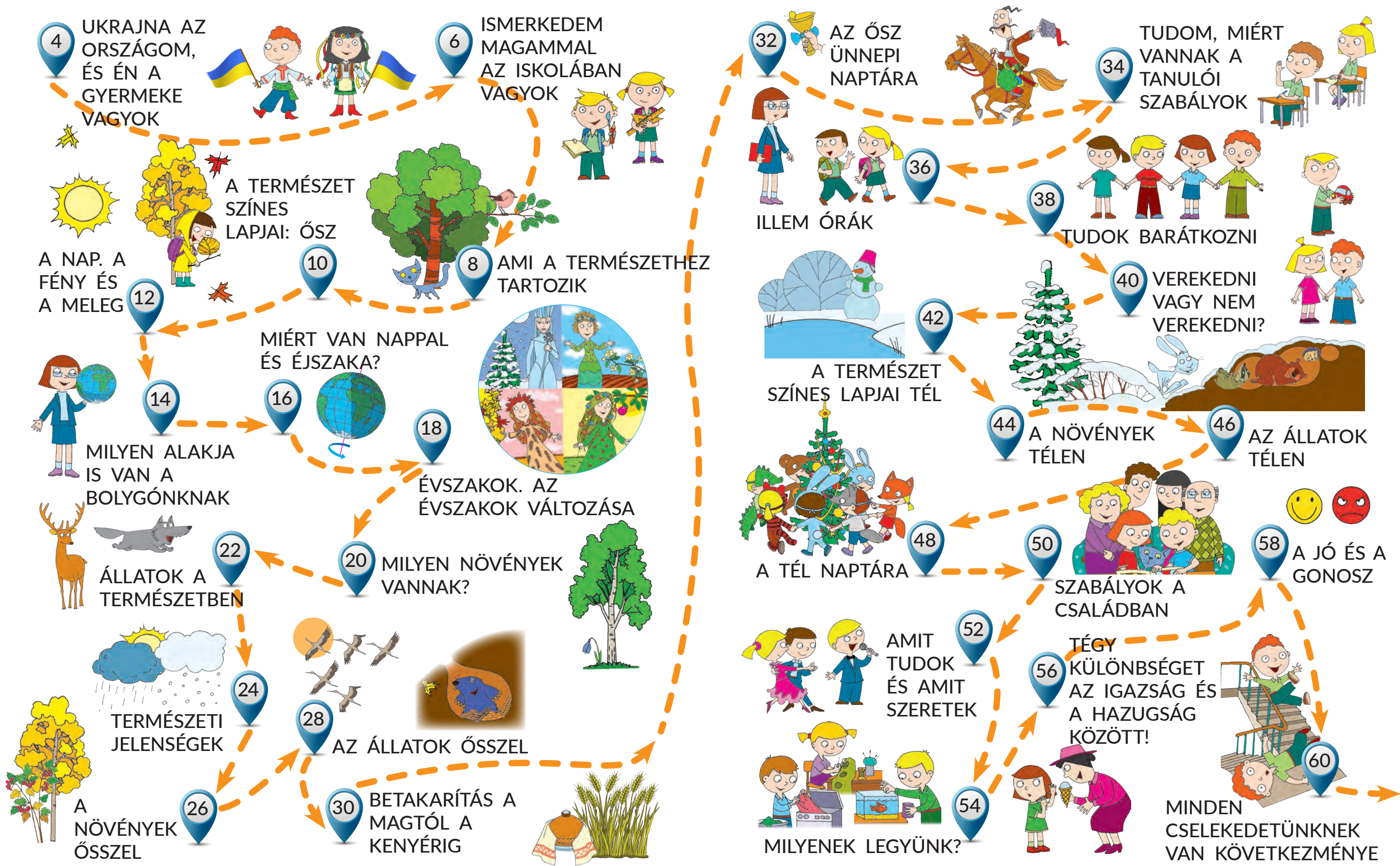
FELFEDEZEM A VILÁGOT

2

FELFEDEZEM A VILÁGOT

Nagyija Bibik, Halina Bondarcsuk

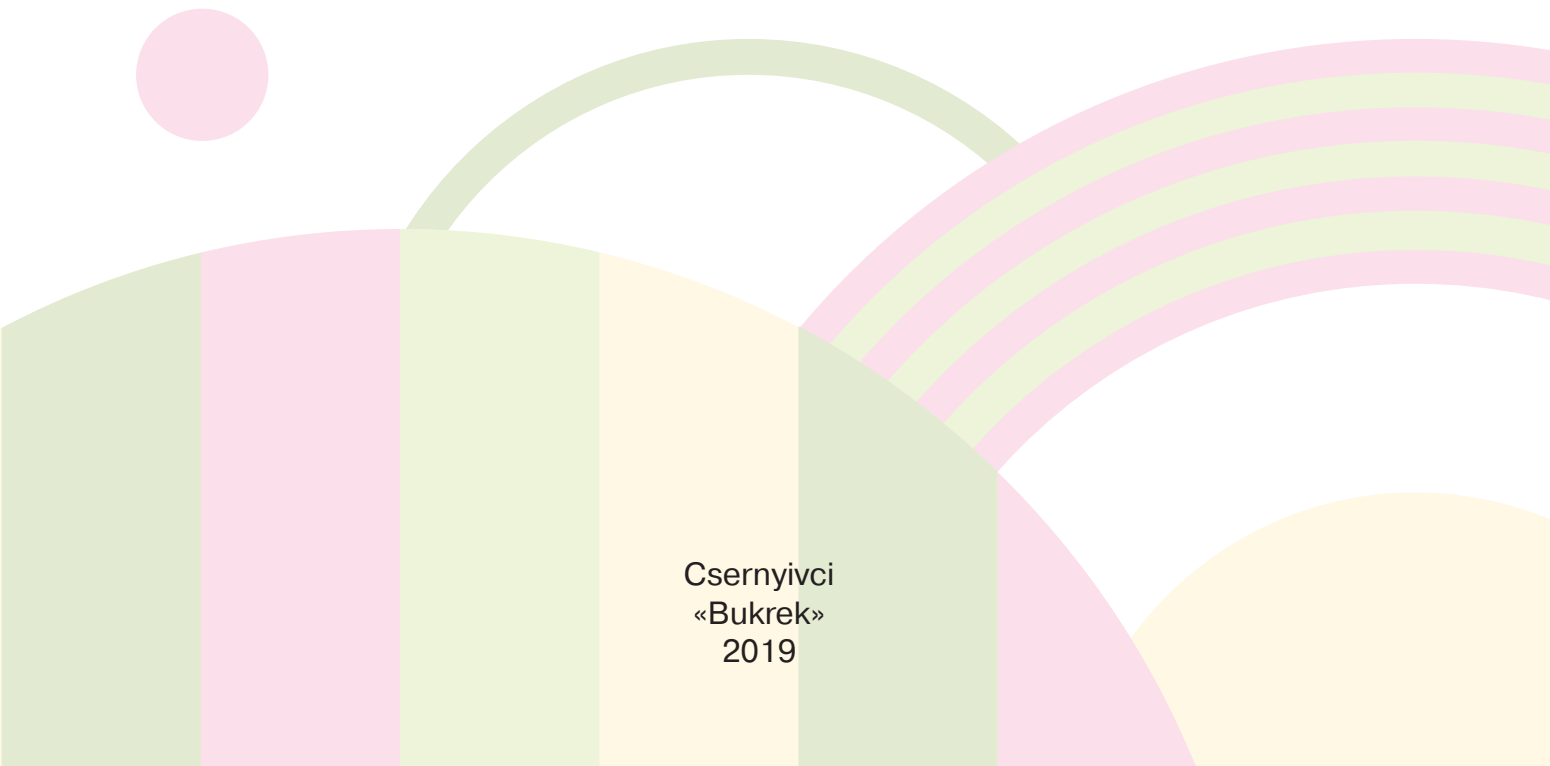
Nagyija Bibik
Halina Bondarcsuk

FELFEDEZEM A VILÁGOT

Tankönyv az általános oktatási rendszerű
tanintézmények 2. osztálya számára
(2 részben)

1. rész

Ajánlja: Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma

Csernyivci
«Bukrek»
2019

УДК 31:502:37.016(075.2)
Б59

Перекладено за виданням:

Н. М. Бібік, Г. П. Бондарчук. Я досліджую світ :
підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1. —
Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 120 с. : іл.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2019 № 407)*

Видано за державні кошти. Продаж заборонено

Бібік Н. М., Бондарчук Г. П.

Б59 Я досліджую світ : підруч. для 2 кл. з навч. угор. мовою закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) :
Ч. 1 / Н. М. Бібік, Г. П. Бондарчук. — Чернівці : «Букрек», 2019. — 120 с. : іл.
ISBN 978-617-7663-97-2 (угор.)
ISBN 978-617-7663-98-9 (ч. 1) (угор.)

УДК [31:502:37.016](075.2)

ISBN 978-617-09-5194-6 (укр.)
ISBN 978-617-09-5197-7 (ч. 1) (укр.)
ISBN 978-617-7663-97-2 (угор.)
ISBN 978-617-7663-98-9 (ч. 1) (угор.)

© Бібік Н. М., Бондарчук Г. П., 2019
© Хорошенко В. Д., ілюстрації, 2019
© Макарова А. Л., обкладинка, 2019
© ТОВ Видавництво «Ранок», оригінал-макет, 2019
© Видавничий дім «Букрек», переклад, 2019

Kedves iskolások!

Folytatjuk a világunk titkainak felfedezését. Miből áll a világunk; hogyan gondoskodjunk önmagunkról, a biztonságunkról; hogy vehetjük észre a természetben, a növények és állatok életében végbemenő változásokat; miként védjük meg jogainkat úgy, hogy közben ne sértsük másokét; milyen is a mi Ukrajnánk, hogyan érjünk el sikereket a tanulásban és az életben.

Fejlesszétek képességeiteket, tanuljatok gondolkodni és érvelni, nőjete Ukrajna állampolgárává!

A szerzők

Egyezményes jelek

Emlékezzünk vissza a tanultakra!

Dolgozunk együtt!

Megtudunk valami újat

Figyelj, kísérletezz!

Érdekességek kincses ládája

Nézz utána a Neten!

Szótár

UKRAJNA AZ ORSZÁGOM,

Hogy hívják az országunkat? Hogy hívják azokat, akik
Ukrajnában élnek?

Hol látható Ukrajna zászlaja? Hol hallható Ukrajna himnusza?
Mi a neve Ukrajna címerének? Hol láthatjuk azt?

UKRAJNÁM, ÉN NÉKED JÓ NAPOT KÍVÁNOK!

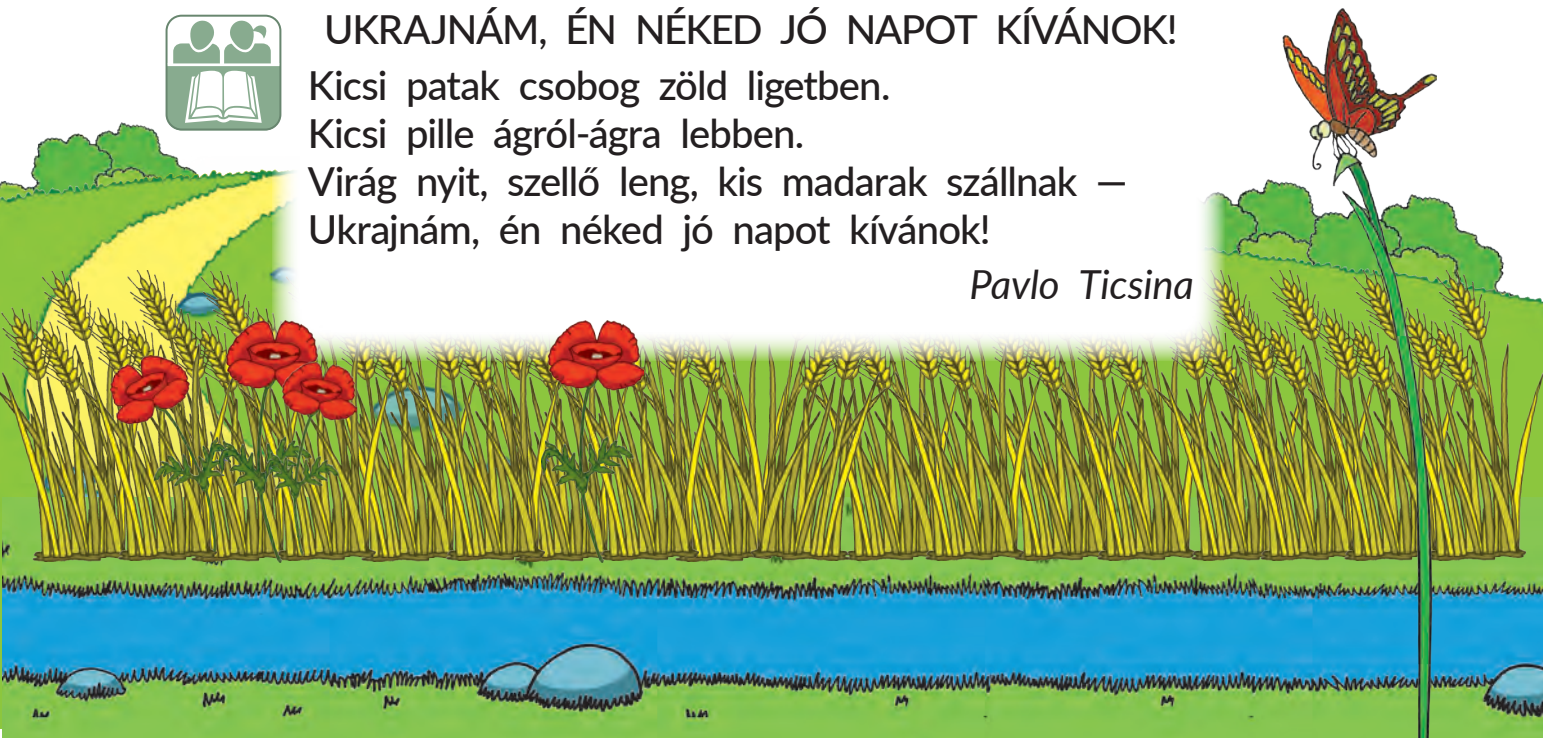
Kicsi patak csobog zöld ligetben.

Kicsi pille ágról-ágra lebben.

Virág nyit, szellő leng, kis madarak szállnak –

Ukrajnám, én néked jó napot kívánok!

Pavlo Ticsina

Olvasd el a titkosírást!

ÉN ♥ UKRAJNÁT.

ÉS ÉN A GYERMEKE VAGYOK

A hely ahol megszülettünk, a legszebb hely a Földön. Ez nem csak egy pont a térképen. Ez az otthonod, az udvarod, a barátok, akikkel játszol és növekedsz; az iskola, ahol tanulsz; a városod vagy falvad.

Számunkra ez Ukrajna, az országunk.

Figyelmesen nézd meg a rajzokat! Melyik ábra emlékeztet téged a szülőföldedre?

Tudj meg többet az utcád elnevezésének történetéről! Oszd meg a kutatásaid eredményeit az osztálytársaidal!

A darvak, hogy átteleljenek, minden ősszel melegebb tájakra repülnek. Sok országon keresztül tart a repülésük, sok vidéket látnak útjuk során, de fészket a fiókáiknak csak a szülőföldjükön építenek.

Állam – держава

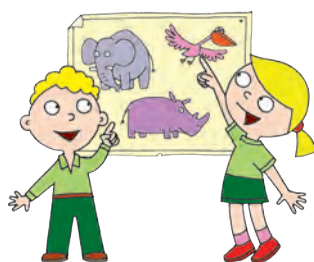
ISMERKEDEM MAGAMMAL

Szép sorjában képzeljétek el, hogy ti vagytok a tanítók!
Magyarázzátok el a tanulóknak, miért kell tanulni!

Mit tanulok az iskolában?
Nincs ott hiány tudományban:
Olvasunk, írunk, rajzolunk,
Víg mesék közt barangolunk.

Megismerjük, mi jót és szépet
Tartogat nekünk a természet.
Vadok, madarak hogyan élnek,
Fű, fa, virág nekünk mit érnek.
De a legfőbb, amire oktat:
Hogy megismerjük önmagunkat.

M. Csumarna után

Egészítsétek ki az iskolai tudományokat! Kinek melyik a kedvence?
Beszéljétek meg, ki mit szeretne megtudni önmagáról!

AZ ISKOLÁBAN VAGYOK

Edzés nélkül az agy elveszíti tulajdonságait, elbutul. Ezért is kell szabályokat, verseket tanulni, keresztrejtvényeket fejteni.

Találd meg a rajzokon a neved első betűjét; azt a számot – ahány éves vagy!

Soroljátok fel, az ábrák közül melyek nem tartoznak a természethez; mit lehet a **közlekedés** szóval megnevezni!

Mely ábrák első betűiből lehet az **iskola** szót összeállítani.

AMI A TERMÉSZETHEZ TARTOZIK

Mi tartozik az élettelen és az élő természethez?
Mit nevezhetünk természetnek? Mondjatok példákat!

A Nap, a Hold, a Föld, a csillagok, a víz, a levegő, a mikrobák,
a gombák, a növények, az állatok, az emberek – ez mind-
mind természet, és te annak egyik részecskéje vagy.

Nevezétek meg az élő természethez tartozó dolgokat,
amelyekkel iskolábanemet találoztoztok! Az osztályban lévő
tárgyak közül melyek nem tartoznak a természethez?

Élő természet – жива природа

Élettelen természet – нежива природа

A természet biztosítja az emberek számára mindazt, amire szükségük van az életben: ételt, tüzelőt; azt, amiből előállítják a ruhát, építik a házakat, készítik a bútorokat, gépeket.

Körülnézve megláthatod a természet szépségét. Csendben maradva meghallhatod a természet hangjait.

Figyelmesen nézd meg a rajzot! Mi tartozik a természethez, és miket alkotott az emberi kéz?

Gondolkodjatok el rajta, és mondjátok meg, miként kell az embereknek viszonyulniuk a természethez, az emberek által készített tárgyakhoz! Válaszadáskor használjátok fel a **közömbösen, érdeklődve, óvatosan** szavakat!

A cukorkás papír, amit az imént dobtál el az udvaron vagy az úton akkor fog széteszlani a földben, amikor hatodik osztályos leszel (3-4 év múlva).

A TERMÉSZET SZÍNES LAPJAI:

AZ ŐSZ TÉRKÉPE

Mit jelent a szeptember az iskolások számára?

Mibe szoktál felöltözni ebben az évszakban?

Miben gazdag az ősz?

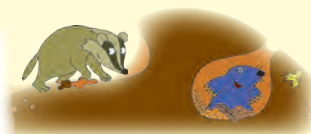

Milyen természeti jelenség történik novemberben?

Milyen őszi munkákat csinálnak az emberek?

Milyen változások történnek ősszel az állatok életében?

Ti már észrevettétek, hogy ősszel a Nap alacsonyabban áll az égen, mint nyáron. Ezért, a napsugarak kevésbé melegítik át a földet. Lehűl a föld, lehűl a víz. Szürke felhők fedik be az egész eget. Hosszantartó esők esnek. Reggelente megjelenik a köd, talaj menti fagyok is lehetnek.

Csendes derült napokon pókhálók repdesnek a levegőben. Napról-napra hidegebb lesz.

ŐSZ

ŐSZ

Az őszt észrevétlenül beköszöntött –
Egyre rövidebbek a napok.
Nézd, a nyírfa arany ruhát öltött,
A tölgy lombja vörös színt kapott.
Elköltöztek melegebb vidékre
Fecskék, darvak, gólyamadarak.
Rá sem hederítenek a télre
A déli ég hév napja alatt.

V. Bicsko

Az élő és az élettelen természet milyen változásairól olvashattál a versben?

Miért mondják, hogy «Jön az őszt, kézen fogva jön vele az eső»?
Osszátok meg egymással gondolataitokat!
Miért repülnek el a darvak melegebb vidékekre?

Mit láthatunk, hallhatunk és érzékelhetünk ősszel?

Hallok

Tapintok

Látok

Ízlelek

Szaglással
érezkelek

MEGFIGYELÉSI NAPLÓ

Vezess egy naplót a megfigyeléseidről! Segítségével összehasonlíthatod az élettelen természetben, a növények és állatok életében végbemenő változásokat!

A NAP. A FÉNY ÉS A MELEG

Ha a Napot elrabolná egy gonosz varázsló, akkor...
Folytasd a mondatot!

Miről mondhatjuk: felkel, világít, melegít, éget, lemegy, lenyugszik?

Ősszel a Nap lejjebb és lejjebb ereszkedik, ezért lesz hidegebb. Télen hideg van. Hiszen a Nap nagyon alacsonyan helyezkedik el az égbolton, ezért a Földre nagyon kevés fény és meleg jut el. Tavasszal a Nap feljebb és feljebb emelkedik, ezért melegszik a levegő. Nyáron forróság van, mert a Nap felemelkedik magasan az égboltra, és onnan küld a Földre sok fényt és meleget.

Tükör segítségével fogj be egy napsugarat (Napocska Nyuszit)! Próbáld meg befogni egy napsugarat más csillogó tárgy (például, fémdoboz tetejével)!

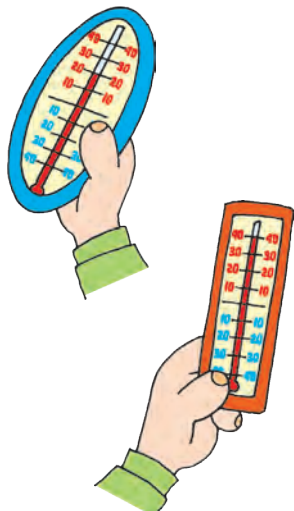

Hogy miért hívják a nyuszit «Napocskának»? Ez a Nap fénysugara, ami rávilágít a Földünkre. Miért pont «Nyuszi»? Azért, mert a napsugár fürge, mint a nyúl, mindig el akar futni tőlünk.

Miért nem láthatunk napsugarat (Napocska Nyuszit) egy sötét szobában?

Végy két hőmérőt és helyezd az egyiket a napra, a másikat tedd mellé, de árnyékos helyre. Az első hőmérő magasabb hőfokot fog mutatni, mint a másik, mert felmelegedett a Nap sugarai alatt.

A Nap sugarai fényt és meleget hoznak a Földre.

Emlékezzetek vissza, mikor melegít a Nap erősebben: kora reggel, délből vagy este!? Miért?

A Nap melegétől függ némely állat testének hőmérséklete. Például, a halak, a békák, a kígyók, a teknősök a hideg levegőn abbahagyják a mozgást. Ezért ősszel, a hideg beálltával ezek az állatok búvóhelyet keresnek maguknak, hogy ne fagyjanak meg télen.

MILYEN ALAKJA IS VAN

Képzeld el, hogy mindig ugyanabba az irányba haladsz a Földön! Hova fogsz a végén megérkezni? Miért?

A Föld gömb alakú. Leges-legelőször ezt a spanyol tengerészek bizonyították be még 500 évvel ezelőtt. Három év megfeszített és veszélyes hajózás után az expedíció Magellán parancsnoksága alatt megkerülte a Földet, és visszatért a hazai partokhoz.

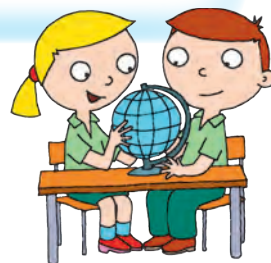

A tudósok megalkották a Föld kicsinyített mását, melyet **glóbusznak (földgömbnek)** neveztek el.

Kék színnel jelölik a földgömbön a vizeket: tavakat, folyókat, tengereket, óceánokat; sárgával vagy barnával – a szárazföldet.

Nézd meg figyelmesen a földgömböt! Figyeld meg a Föld alakját!

Miért nem tudja megvilágítani a Nap a tárgyat minden oldalról? Hogy tudjuk megállapítani, honnan süt a Nap?

Ha a Nap sugarai a Föld egyik oldalát világítják meg, akkor a másik árnyékban marad. A megvilágított oldalon nappal, míg az ellentétes, árnyékban maradt oldalon éjszaka lesz.

A bolygók alakja – форма планети
Földgömb, glóbusz – глобус

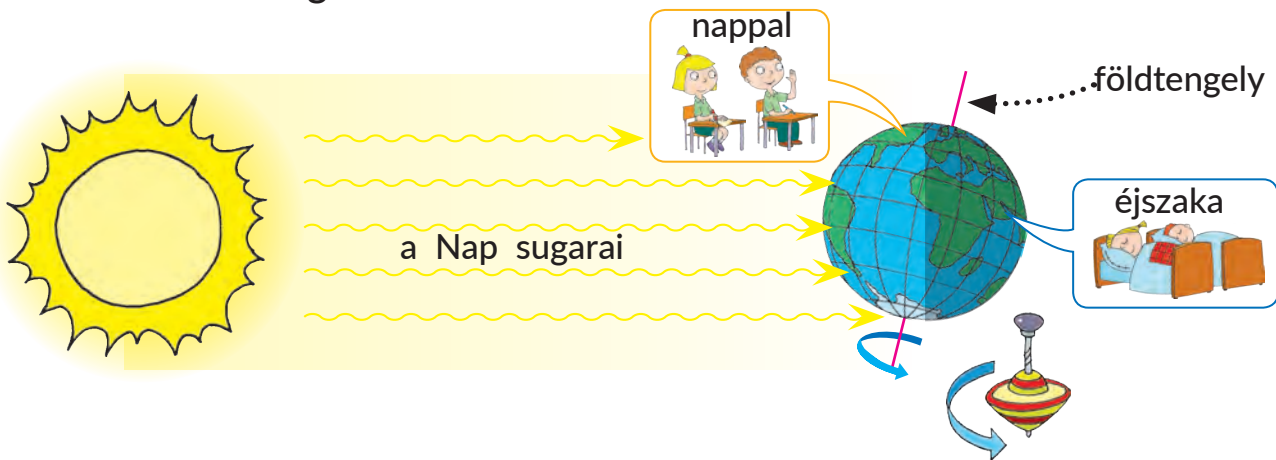

A BOLYGÓNKNAK

A bolygónk a saját tengelye körül forog. A Föld a napsugarak felé fordítja egyszer az egyik, majd a másik oldalát. Ahol nappal volt éjszaka lesz, ahol pedig addig éjszaka volt eljön a reggel és a nappal.

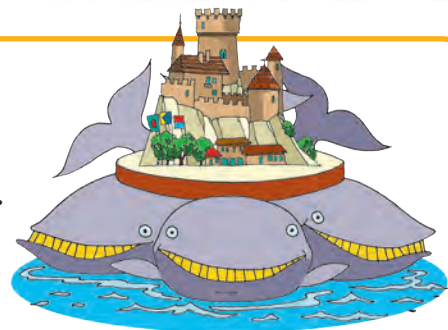
A földtengely – egy képzeletbeli vonal, amely körül forog a Föld. A Föld tengelye épp úgy van megdőlve, mint ahogy a földgömbön látható.

Tedd a földgömböt egy bekapcsolt lámpa elé! Lassan forgasd a földgömböt a tengelye körül! Figyeld meg, hogy változik a fény a földgömb felszínén!

Magellán felfedező útja előtt úgy tartották, hogy a Föld hatalmas bálnák vagy teknősbékák hátán áll.

Földtengely – земна вісь

MIÉRT VAN NAPPAL ÉS ÉJSZAKA?

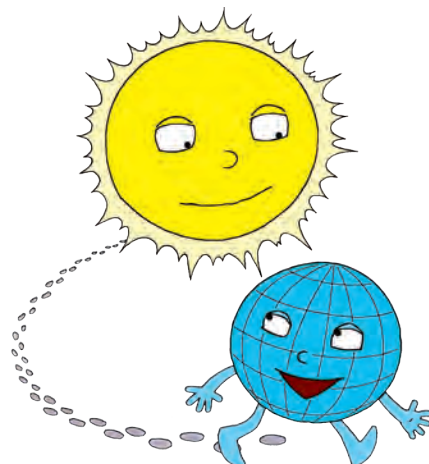
Képzeld el, hogy a Föld nem forog! Fogják-e váltani egymást az éjszakák és a nappalok? Magyarázd meg, miért gondold így!

MIÉRT VAN NAPPAL ÉS ÉJJEL?

Most elmondom, hogy mi a dolog:
A Föld nem áll, naponként forog
S évente a Nap körül kering,
És csak forog és kering megint.
Hol egyik, hol másik oldalát
Éri a Nap egész éven át –
Így hoz létre nappalt s éjszakát.

N. Karpenko után

A tudósok megállapították, hogy a bolygónk forog. **A Föld egy teljes forgását a saját tengelye körül egy napnak nevezzük.** Egy nap 24 órából áll. A Nap körül a bolygónk az utat egy év alatt teszi meg. **Egy év 365 nappól áll.** Egy nap leforgása alatt te pihensz, tanulsz, alszol.

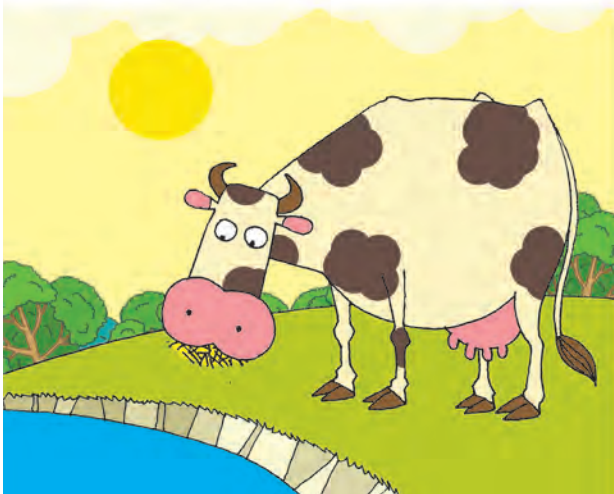
Tedd a földgömböt egy bekapcsolt lámpa elé! Figyeld meg, a földgömb melyik részét világítja be a fény! Melyik része maradt árnyékban? Miért? Hogy hívják ezt a jelenséget a természetben?

Nap – доба
Év – рік

Figyelmesen nézzétek meg a rajzokat! Melyik rajzon ábrázolta a festő a reggelt, a nappalt, az estét, az éjszakát? Milyen jelekből jöttetek rá?

Mit miután csinálsz a nap folyamán? Hány órát alszol naponta?

Alvás alatt nősz, fejlődsz, erősíted az egészségedet. Az alvás után a gyerek sokkal figyelmesebb lesz. A leges legjobb 20 órakor lefeküdni aludni. Az alvás hossza nem lehet kevesebb, mint 10 óra.

ÉVSZAKOK. AZ ÉVSZAKOK VÁLTOZÁSA

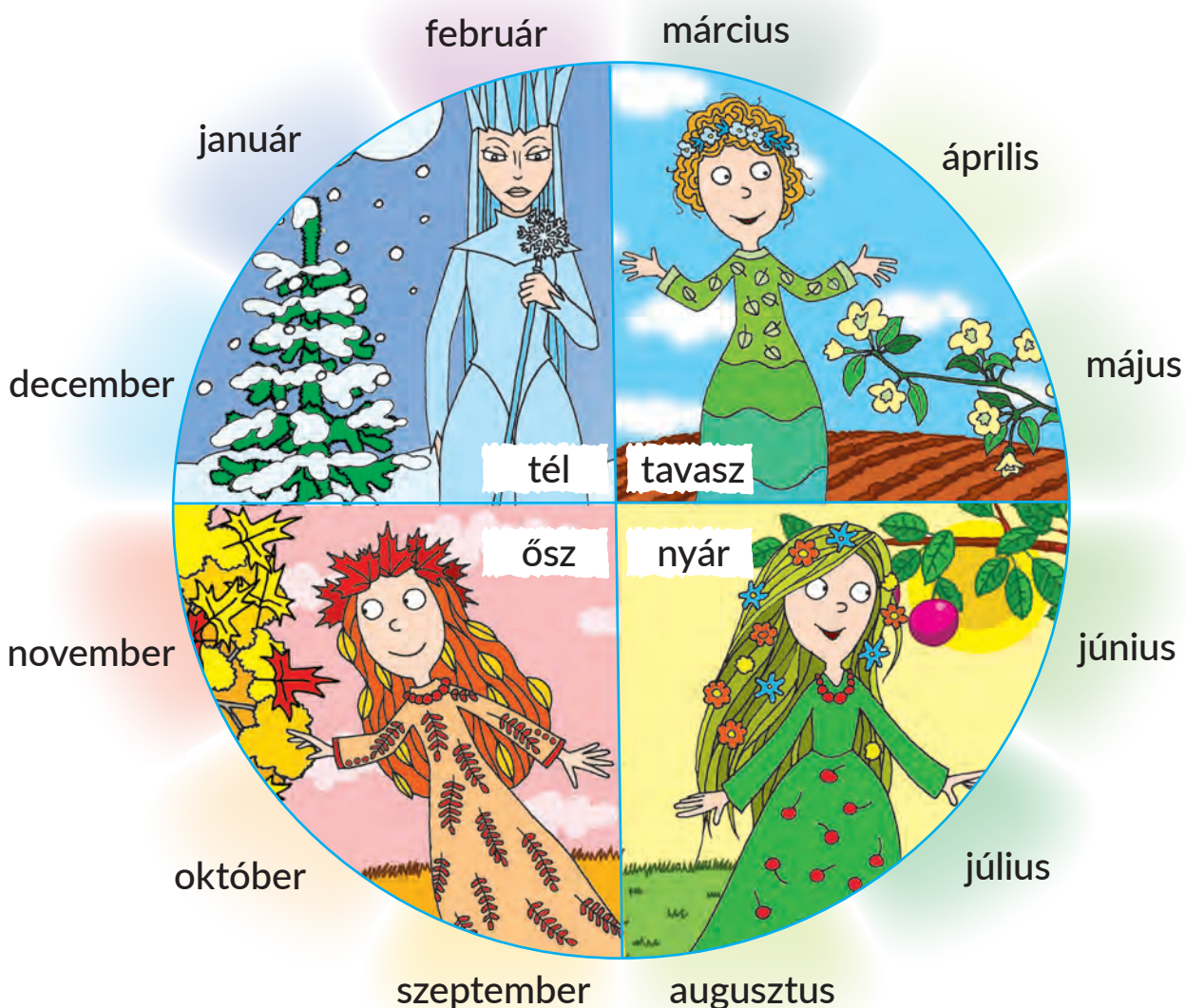
Mondd el, miről ismerhetjük fel az őszt, a telet, a tavaszt és a nyarat!

Ősz, tél, tavasz, nyár. Ez a négy évszak. Ők sorban váltják egymást. Ősz után mindig tél jön, a tél után tavasz, a tavasz után nyár. Aztán újra eljön az őszt, utána a tél.

Mi az évszakok felsorolását az ősszel kezdtük. De kezdhettük volna bármelyik más évszakkal is.

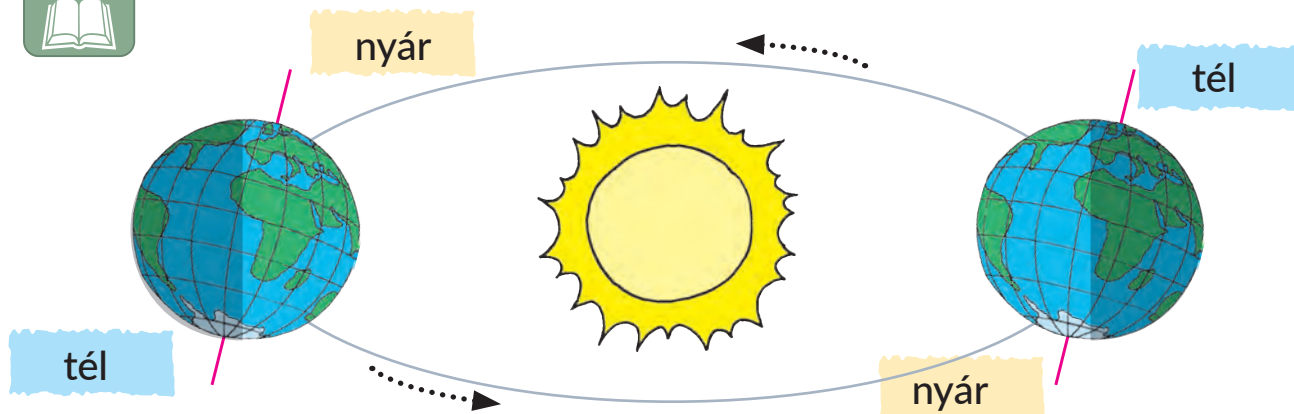
Az év körforgásának nincs se eleje se vége.

Évszakok — пори року

A Föld Nap körüli keringése miatt változnak az évszakok.

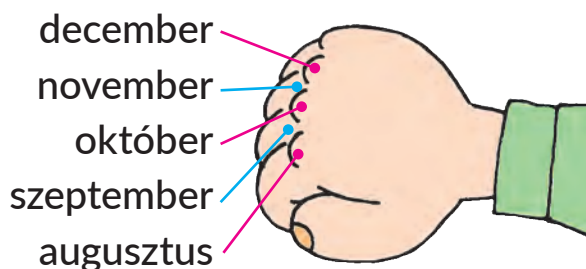
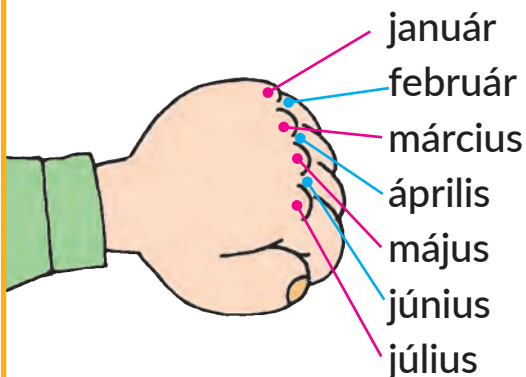

Nevezzék meg az évszakokat és a hozzájuk tartozó hónapokat! Melyek az év első és a legutolsó hónapjai? Hány hónap van egy évben? Melyik hónapban van a születésnapod?

Azért, hogy könnyebb legyen megjegyezni, hány nap van egy hónapban, az emberek kigondolták, hogy megszámozzák az ökölbe szorított ujjuk kiálló csontocskáit.

Szorítsátok ökölbe a kezeteiket! Elkezdjük a számolást: január – dombocska – 31 nap; február – gödröcske – 28 vagy 29 nap; március – dombocska – 31 nap; április – gödröcske – 30 nap és így tovább. Július és augusztus között nincs gödröcske. Ez az átmenet pontosan az egyik kezünk utolsó csontocskájával ér véget, és a másik kezünk első csontocskájával folytatódik, vagyis júliusban és augusztusban 31 nap van.

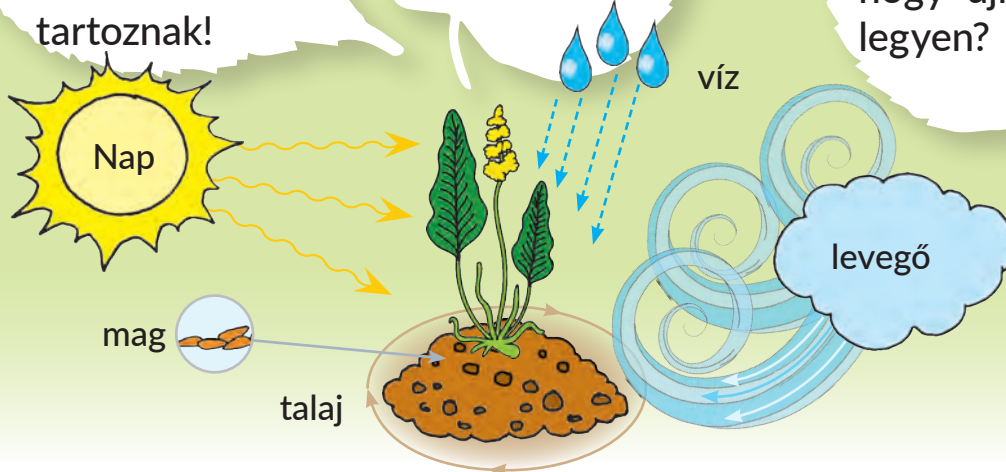
MILYEN NÖVÉNYEK VANNAK?

Bizonyítsd be, hogy a növények az élő természethez tartoznak!

Mire van szüksége a növényeknek az élethez?

Milyen utat jár be egy mag, hogy újra mag legyen?

A természetben nagyon sokféle növény van. Őket még a Föld zöldellő csodájának is nevezik.

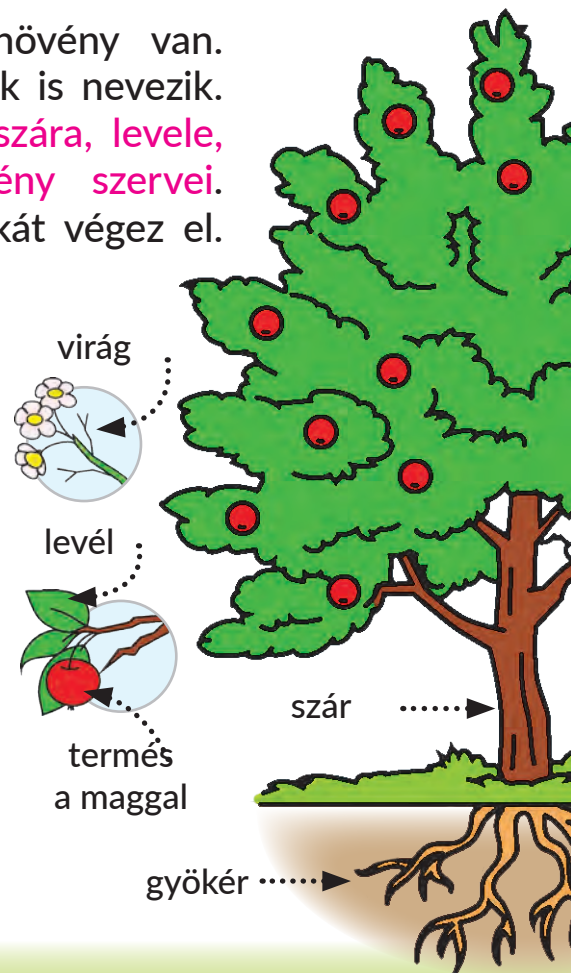
Minden növénynek van **gyökere, szára, levele, virága, termése**. Ezek – a **növény szervei**. Mindegyik szerv egy bizonyos munkát végez el.

Nincs olyan növény, amelynek ne lenne gyökere. A gyökerek segítségével a növények erősen rögzülnek a talajhoz. A gyökéren keresztül jut be a növénybe az életben maradásához szükséges víz és a tápanyagok.

Nincs növény szár nélkül. A szár a talaj felett tartja a növényt, a Nap felé emeli őt. A gyökérből a száron át szállítódik a víz és a benne oldott tápanyagok.

Nincs növény levél nélkül. A levelek elpárologtatják a vizet, és tápanyagot állítanak elő a levegőből.

Mindegyik virág – későbbi termés, amelyben beérnek a magok.

HOGY KÜLÖNBÖZTETIK MEG A NÖVÉNYEKET?

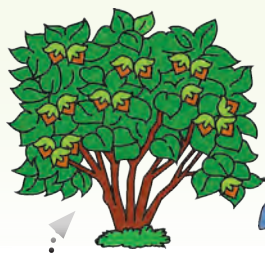
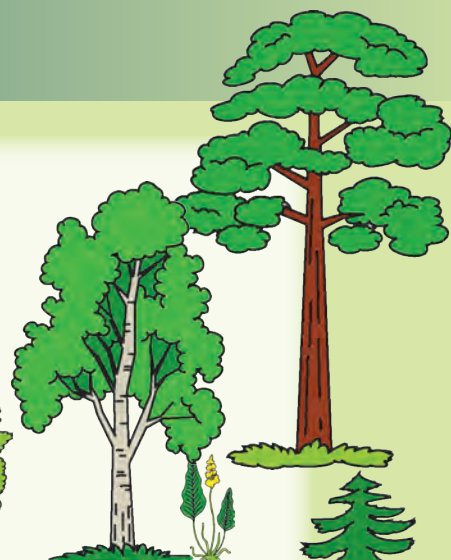

A növényeket három csoportra osztják:
fák, bokrok, fűfélék.

A fának egyetlen magas szilárd vastag, fás szára (törzse) van.

A bokornak a gyökerétől több alacsony szár nő ki.

A fűféléknek zöld, puha, nedvdús szárai vannak.

bokor

fűfőle

Találd meg a rajzokon a fákat, bokrokat, fűfőléket!
Közölük melyek nőnek a házad mellett?

fák

A növényeknek szükségük van melegre, világosságra, vízre és levegőre. Erről te is megbizonyosodhatsz! Két földdel teli műanyag pohárba ültess el két hagymát!

1

2

← Az egyiket tedd egy meleg sötét helyre, a másikat egy meleg világos helyre! Hol fognak kihajtani színtelen, vékony száruk? Miért?

Tedd mindkét hagymát az ablakpárkányra! Az egyiket rendszeresen öntözd, a másikat ritkábban! Mit figyelhettél meg?

3

4

Fák — дерева

Bokrok — кущі

Fűfőlek — трав'янисті рослини

ÁLLATOK A TERMÉSZETBEN

Mely állatokat neveznek vad- és melyeket háziállatnak?
Mondjatok példákat!

A ló – háziállat!
Bizonyítsátok be!

A mókus – vadállat.
Bizonyítsátok be!

Gondolkodj így: a háziállatokról az emberek gondoskodnak, a lovakat ellátják, etetik, legeltetik.

Tehát,
a ló – háziállat..

Nézz körbe! A sarokban egy cica nyújtózkodik. A lábaidnál fekszik a legjobb barátod, a kutya. Az ablak mögötti faágon egy szarka ül. Egy méhecske, édes nektárral megrakodva a kaptár felé repül. A virágra rászállt egy pillangó.

Ezeket, amiket látsz, mind:

egy szóval **állatnak** nevezzük.

Gazdag és változatos az állatok világa. Mindenütt találkozhatunk velük: magasan a hegyekben, a tengerekben, a vízgyűjtőkben, az erdőkben, a sivatagokban, a völgyekben.

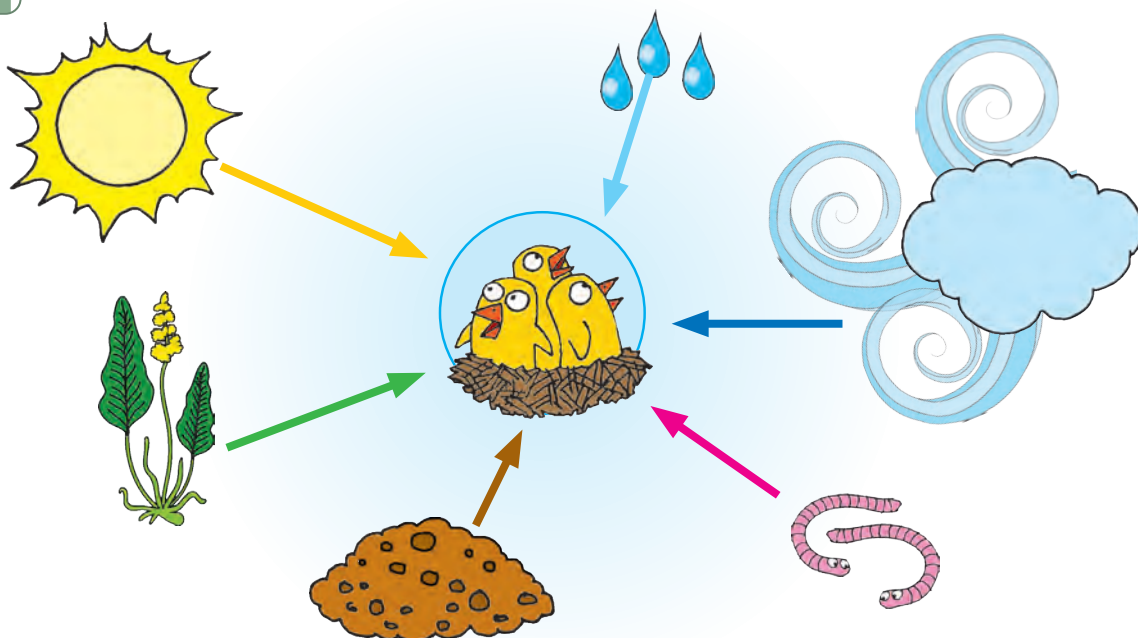

Az állatok külalakjuk, testfelépítésük, méretük, színük és viselkedésük alapján különböznek egymástól.

Képzeld el a jávorszarvast és a pici hangyát! Külsőleg egyáltalán nem hasonlítanak egymásra, ennek ellenére mégis mindketten állatok.

A rajzok segítségével magyarázzátok el, mire van szükségük az állatoknak az életben maradáshoz!

Néhány háziállat munkáját felváltották az emberek által készített tárgyak.

A helyett a földéken dolgozik.

Reggelente nem a ébreszt, hanem az . A felváltotta a .

TERMÉSZETI JELENSÉGEK

Milyen változások mennek végbe a különböző évszakokban az élettelen és élő természetben? Mondjatok példákat!

Minden természetben végbemenő változást természeti jelenségnek neveznek.

A Nap reggel felkel, és este lemegy; fagypont alatt a víz befagy, és jéggé változik; a vándormadarak a tél elől melegebb országokba repülnek, ám tavasszal visszatérnek; ősszel a fák és bokrok levelei megváltoztatják színüket – ezek mind példái a természeti jelenségeknek.

Napról napra,
hétről hétre
száll az idő sebesen –
sok csodás változást okoz
körüöttünk hevesen.
Télre tavasz, arra nyár, ősz, s az
ősz a telet hozza ...

A vén idő
telik-múlik –
és nincsen vége-hossza

N. Zabala után

Ismerd fel, milyen évszak van a rajzokon! Milyen változásokat fedeztél fel? Nevezd meg a változás okait!

Mesélj a saját környezetéről! Hogyan néz ki a környezet az évszakok változásával?

Természeti jelenségek – природні явища

Találjátok ki a találós kérdéseket! Milyen természeti jelenségekről van szó?

Először egy villanás,
aztán dörgés-csattanás
utána meg zuhogás.

(Zivatar)

Ott kinn nagy a ribillió:
borsószem pattog, millió.

(Jégeső)

Zúg-búg, süvít, tombol,
le-letép a lombból,
s táncoltat sok falevelet
az őszülő pázsit felett.

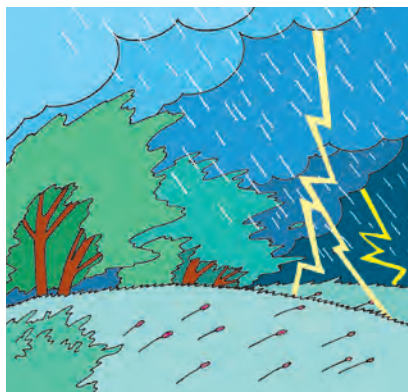
(Szél)

Tejbe merül a világ —
ki-ki orráig se lát.
De eloszlik izibe —
s láthatsz újra messzire.

(Köd)

Nézzétek meg a rajzokat! Milyen természeti jelenségeket ábrázolnak? Milyen évszakokra jellemzőek? Milyen természeti jelenségeket ismertek még?

A NÖVÉNYEK ŐSZEL

Nevezd meg az őszi színeket! Mik történnek csak ősszel?
Miért sárgulnak meg, és hullnak le a levelek ősszel?

Ősszel a növényekben változások mennek végbe. A fák, a bokrok levelei megváltoztatják a zöld színüket sárgára, bíborra. A nyírfa és a hársfa levelei aransárga színűre változnak, míg a juhar és a berkenye levelei pirosak lesznek. Az első erős fagy után a levelek lehullnak.

Szeptember

Kora ősz

Október

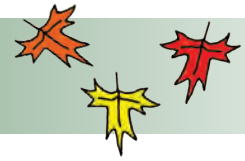

Az őszi közepe

November

Késő ősz

A fiatal fák később hullatják le leveleiket, mint az idősebbek. A leghamarabb a hársfáról hullnak le a levelek, azután a berkenyéről, juharról, nyírről, legutoljára hullatják le leveleiket a tölgyfák és a nyárfák. A saját megfigyeléseidet írd be a Megfigyelési Naplóba.

A legtöbb fű elszárad. Maguk után hagyják a maggal teli terméseiket, néhányuk pedig hagymagumókat vagy gyökereket hagynak a talajban. Tavasszal majd belőlük fognak kinőni az új növények.

Hogyan tudják meg a növények, hogy véget ér a nyár, és nemsokára beköszönt a tavasz, majd pedig a tél? Kiderült, hogy a növények meg tudják határozni az évszakok változását a nappalok hosszának időtartamából.

Milyen kinézetük van az iskolátok mellett lévő növényeknek? Mi változott meg rajtuk?

AZ ÁLLATOK ŐSZEL

Milyen változásokat figyelhettek meg az állatok viselkedésében ősszel? Milyen állatok repülnek el melegebb országokba? Milyen állatok gyűjtenek táplálékot télre? Mely állatok készítenek maguknak téli menedéket?

Az egerek, a mormoták, a hörcsögök magvakat, borsót gyűjtenek. Mindent, amit találnak, az odújukba hordanak. Majdnem az egész telet átalusszák, csak annyira időre ébrednek fel, hogy egyenek valamennyit.

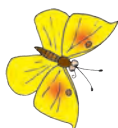
A sündisznók, hogy átteleljenek, mély odúkat keresnek. Télen alusznak, mint ahogy a medvék is. A tavasz beköszöntével ébrednek fel.

Emlékezz vissza, milyen rovarokat láthatunk ősszel! Milyen helyeken találkozhattunk velük leginkább?

Ősszel a rovarok az épületek különböző réseibe, a fák kérge alá, a lehullott levél közé vagy a talajba fúródva bújnak el. Némely felnőtt rovar elpusztul. De a petéik, lárváik, bábjaik áttelelnek egy csendes zugban, és tavasszal átváltoznak bogarakká vagy pillangókká.

Ősszel a madarak, melyek télen nem tudnak élelmet találni maguknak, csapatokba szedelőzködnek és útnak indulnak melegebb országokba. Ezért őket **vándormadaraknak** hívják.

Melegebb országokba repülnek a sarlófecskek, a kakukkok, a fülemülék, a fecskék, a darvak, a vadkacsák, a vadlibák, a seregélyek, a pacsirták, a csízek, a vetési varjak.

A madarak idejekorán készülnek az útra. Szorgosan táplálkoznak különböző növények magjaival, rovarok lárváival.

Télire a mi tájainkon a fakopáncsok, a szarkák, a csókák, a szajkók maradnak. Ők az **itthon telelő madarak**. Ezeknek a madaraknak a főbb táplálékuk a fák, bokrok, fűfélék termésének magvai.

Hidegebb vidékekről hozzánk vándorolnak a süvöltők, a csonttollúak. Az erdőkből és mezőkről az emberek lakta területek közelébe költöznek a varjak, a cinegék.

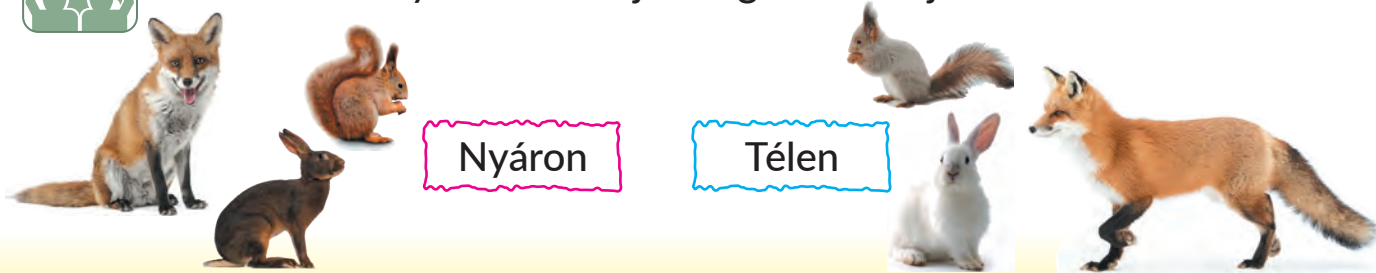
Milyen madarak repültek az általatok elkészített madáretetőkhöz ősszel és télen? Melyik táplálék tetszett nekik a legjobban?

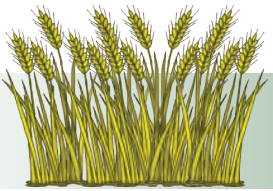

Ősszel az állatok vedlenek. A rövid és ritka szőr helyett sokkal hosszabb és sűrűbb nő ki. Az állatok ilyenkor sokat esznek és zsírpárnát növesztenek.

Hogyan készülnek a télre a nyulak, a rókák, a mókusok? Közülük melyik változtatja meg a bundája színét?

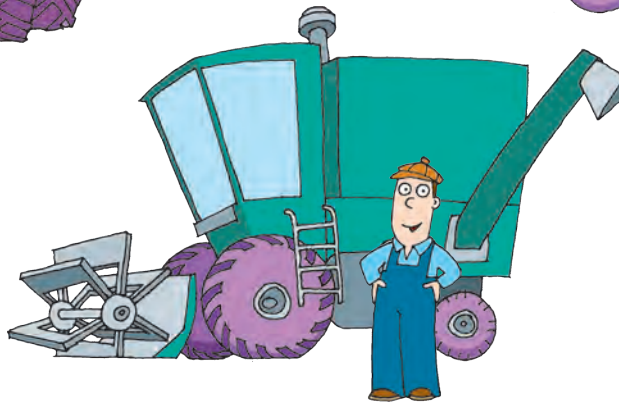
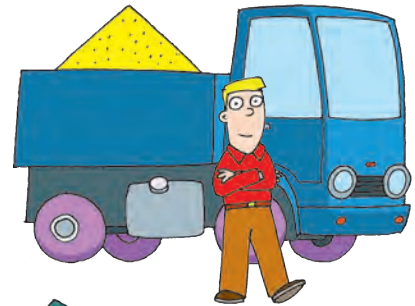

BETAKARÍTÁS

Nevezétek meg a rajzokon látható szakmákat! Mit csinálnak ezek az emberek?

A kenyér – jólét. Időtlen idők óta az ukrán emberek megbecsülték a kenyeret. Ha egy darab kenyér véletlenül a földre esett, nyomban felemelték és megcsókolták. A kenyérről mindig tisztelettel beszéltek és beszélnek napjainkban is.

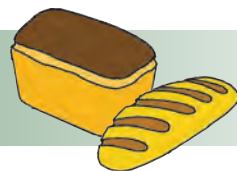
Ukrajnában, a tiszteletreméltó vendégeket, hímzett kendőre tett kenyérral és sóval fogadják.

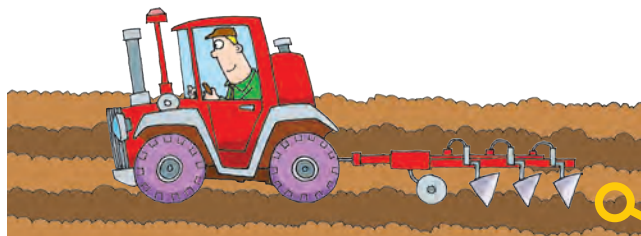
A tudósok bebizonyították, hogy a kenyér az egyetlen élelmiszer, melyet az egész világon esznek és nagyra becsülnék a különböző nemzetiségű és vallású emberek.

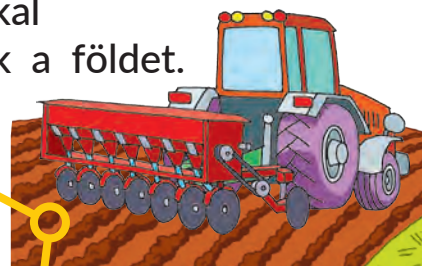
A MAGTÓL A KENYÉRIG

Egyetlen napod sem telik el kenyér nélkül. Mielőtt az asztalodra kerül, a kenyér hosszú utat tesz meg.

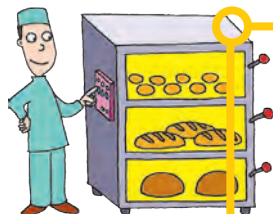
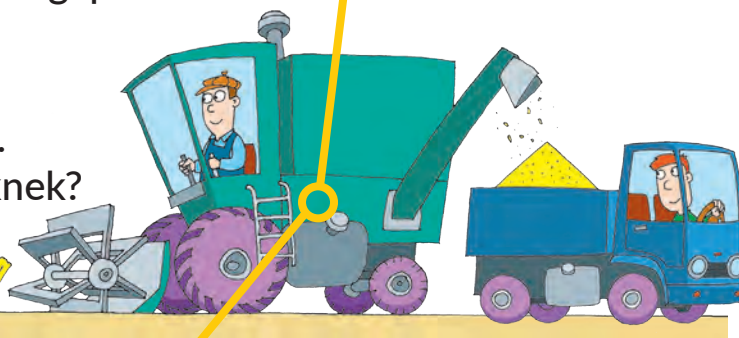

Először traktorokkal felszántják a földet.

Azután a földbe elvetik a . Ezt a műveletet speciális gépek segítségével csinálják. Hogy hívják ezeket a gépeket?

Mikor kikel a , akkor egy másfajta géppel learatják. Mi a nevük ezeknek a gépeknek?

A lisztből a pékségben kenyeret, cipót sütnék.

Azután a gabonaszemeket a malomba viszik. Ott a magvakat liszté őrlik.

Így kerülnek ezek a termékek a boltok polcaira.

Meséld el, nálatok otthon mi mindent sütnék lisztből!

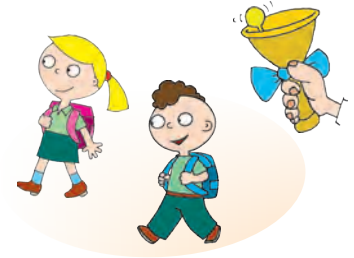

AZ ŐSZ ÜNNEPI NAPTÁRA

Milyen ünneppel kezdődik az iskolai év!

Október 14. – Ukrajna Védelmezőjének Napja. Ez a bátor és rettenthetetlen harcosok ünnepe. Mindnyájan köszöntjük azokat, akik védték és védik Ukrajna szabadságát.

Ez az ünnep azoktól az időktől veszi kezdetét, amikor az ukránok védték magukat az ellenség folytonos támadásaitól. A szabadságszerető nép kénytelen volt védeni a saját- és családja életét. Így, a békés parasztok átváltak bátor, edzett harcosokká, akiket kozákoknak kezdtek nevezni. Ezért ezt az ünnepet még a Kozákok Napjának is hívják, amikor is a kozákok nagy tanácskozást szerveztek, amin hetmant választottak, és megtervezték a jövő feladatait.

A kozákok híresek voltak az erejükéről, ügyességükről, jóindulatukról. A legkedvesebb állatuk a ló volt. Nagyon sok énekben, elbeszélésben a ló barátként és bajtársként van említve.

Tanuljátok meg ezt a békítőt és alkalomadtán használjátok fel!

KOZÁK MONDÓKA

Én is kozák, te is az,
én is vitéz, te is az.
Hogy a harcot bátran álljuk,
Jó barátokká kell váljunk.
Legyünk hősök, bátrak
mi, kozák bajtársak.

J. Jakovenko

Tudakold meg kik azok, és készíts egy elbeszélést a családban élő Haza védelmezőiről!

Kozákok – козаки
Hetman (a kozákok vezetője) – гетьман

Ukrajna Védelmezőjének Napján az iskolások üdvözlő lapokat készítenek «Dicsőség Ukrajnának! A hősöknek dicsőség!» feliratokkal.

November 9. – az Ukrán Írás és Nyelv Napja.

Számunkra nagyon fontos tudni és védeni Ukrajna állami nyelvét. Ez be van írva az Alkotmányba, ami az ország legfontosabb törvénye.

Beszélgétek meg, milyen könyvet olvastatok el legelőször ukrán nyelven! Milyen szavakkal üdvözölhetitek osztálytársaitokat ezen az ünnepen?

TUDOM, MIÉRT VANNAK

Milyen, tanulók számára előírt szabályokat tartotok be?
Milyen szabályokról állapototok meg az osztályban?

Farkas úrfi szünetben
száguldozott szüntelen.
Az állatkák megrémültek
s előle mind menekültek.
Ki nem tért ki, elbukott.
Farkas úrfi csak loholt.
De a fal nem ugrott félre,
s a mi Farkasunk végtére
bolond fejjel nekifutott
s ott helyben a földre bukott.
És akar vagy nem akar –
nem fog futni egyhamar.

Sz. Harbuz

Helyesen viselkedett-e a kis Farkas? Milyen iskolai szabályt
nem tartott be? Mi történt a kis Farkassal?

A TANULÓI SZABÁLYOK

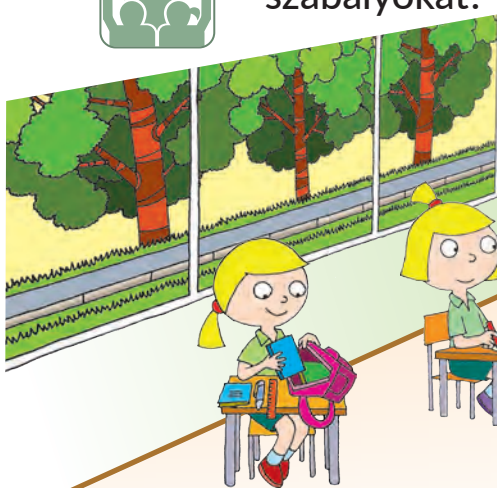
A viselkedési szabályokra csak akkor nincs szükség, ha az ember teljesen egyedül él. Például, egy lakatlan szigeten.

De ha melletted más emberek is lesznek, szükséges megbeszélni, hogyan ne sértsük meg egymást, hogy vigyázzunk a helyiségek tisztaságra, hogyan és kihez forduljunk segítségért, hogy dolgozzunk csapatban, képesnek kell lennünk meghallgatni másokat és saját megoldást ajánlani.

Nézzétek meg a rajzokat! Melyek alá írhatnád ezeket a szabályokat?

- Ne emeld fel a hangod, és ne kiabálj!
- Időben készülj az órákhoz!
- Ne légy fösvény!
- Kérj engedélyt, ha...

Helyezzétek el ezeket a szabályokat egy plakáton! Folyamatosan bővítsétek olyan szabályokkal, amelyek segítenek nektek együtt elvégezni a feladatokat!

TANULUNK A HANGYÁKTÓL EGYÜTT DOLGOZNI

Egy hangya a testsúlyánál 50-szer nehezebb terhet is elbír. Botot vagy hernyót a hangyák közösen visznek. Nagyon nagy összhangban cselekednek: az egyikük «mutatja» az utat, a többiek pedig követik.

ILLEM ÓRÁK

Milyen üdvözlési-, elköszönési-, bocsánatkérő szavakat ismertek?

Bárhová is menjen, egy udvarias ember mindig köszön. S ami a legfontosabb – ő köszön először.

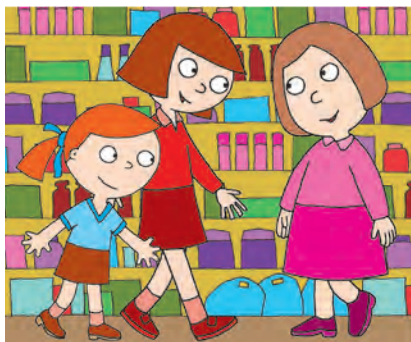
A városban, természetesen, nem fogunk mindenkinek köszönni, akivel csak találkozunk. De falun, ahol az emberek ismerik egymást, köszönni kell mindenkinek. Nem szabad ülve köszönni – fel kell állni.

Ha a szobában sokan vannak, csendben hajolj meg! Így mindenkit üdvözölhetsz.

Ugyan így köszönj akkor is, ha a hangos üdvözlés másokat zavarhat: a könyvtárban, koncertteremben előadás alatt.

Képzeljétek magatokat a képen látható cselekmények egyik tagjának! Hogyan fogsz köszönni a felnőtteknek, és hogyan a barátaidnak, osztálytársaidnak?

Udvariasság – чeмніть

Kérő szavak – слова прохання

Üdvözlő szavak – слова привітання

Bocsánatkérő szavak – слова вибачення

Megszólító szavak – слова звертання

Olvassátok el a verset szerepekre osztva! Találjátok meg a versben a kérést- és bocsánatkérést jelentő szavakat! Egészítsétek ki köszönetet kifejező szavakkal!

KÉRÉS

- Hé, te ki vagy, gyer ide!
A könyvedet add ide!
- Én a könyvem nem sajnálom,
csak a modorodat szánom,
hogy ily durván szólasz máshoz,
nem ragaszkodsz a szokáshoz.
- Hát hogy kéne beszélnem?
- Ha a társam tisztelem,
úgy kérem, hogy légy szíves,
vagy akár így: – Szépen kérlek,
(vagy más szóval, ahogy illik)
add ide a könyvedet.

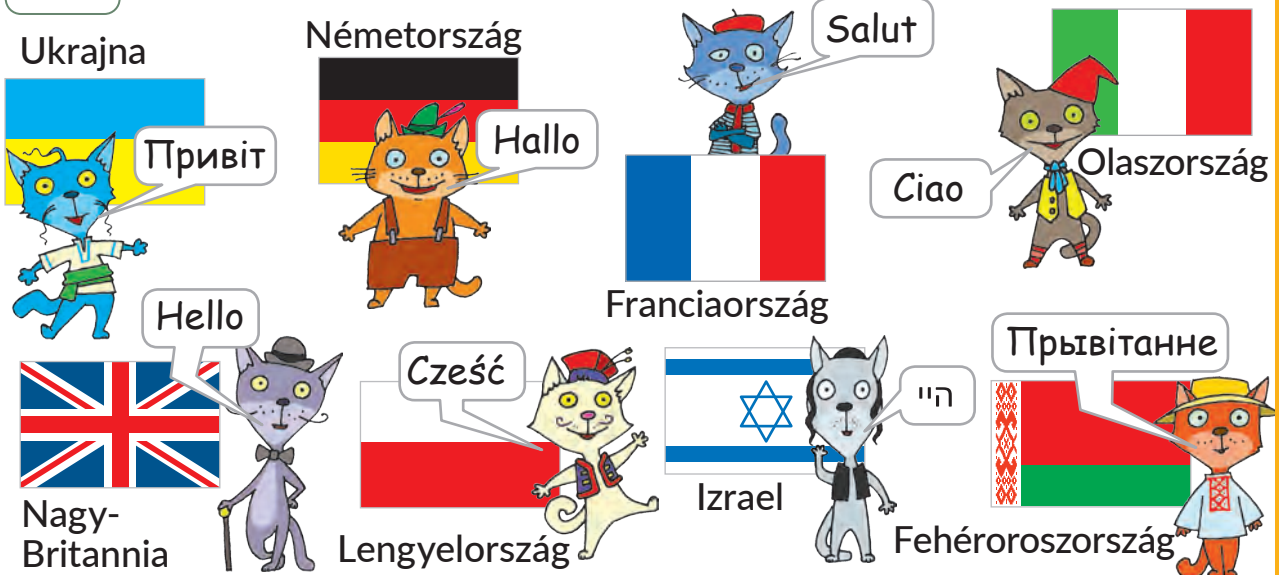
M. Csumarna nyomán

Számold meg, naponta hányszor és kinek mondod «Köszönöm!».

Az év legudvariasabb napja november 21. amikor is a **Világ Üdvözlései Napját** méltatjuk.

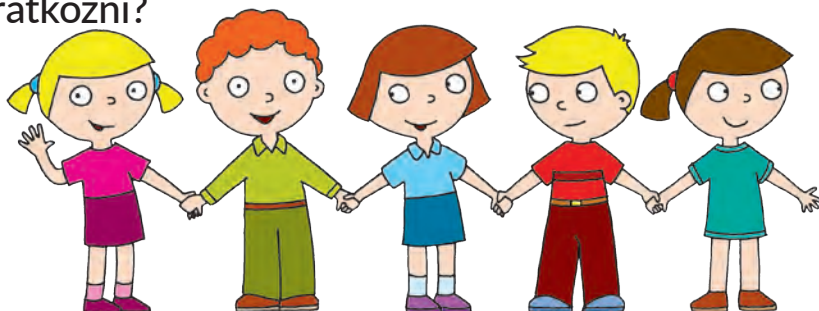

TUDOK BARÁTKOZNI

Mit jelent – barátokozni?

A tudósok kiszámították, hogy egy ember élete során körülbelül 2000 különböző emberrel beszél. Közülük összesen csak 150 embert nevezhet cimborának, havernak vagy barátának.

Tanulj meg osztolni – együtt érezni, segíteni – együtt örülni másokkal, és akkor sok barátod lesz.

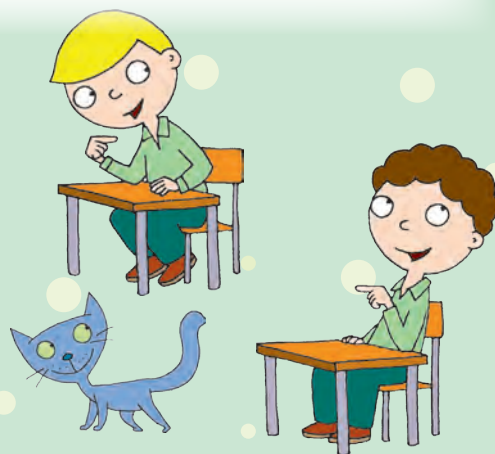

Bence és Máté barátok. Mindent együtt csinálnak. Amikor Bence megbetegedett Máté is beteg akart lenni, hogy bebizonyítsa – ő egy igaz barát.

Mikor Máté az iskola helyett moziba ment, Bence is vele tartott.

De amikor egy kiscicát hoztak be az iskolába, és a tanító néni megkérdezte, ki tette ezt, Bence azt felelte «Máté hozta be». Máté pedig azt mondta «Ez mind Bence ötlete...»

Hogy gondoljátok, igaz barátok voltak-e a fiúk? Cseréljétek véleményyt!

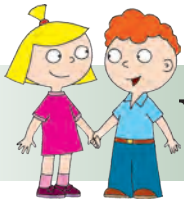
Alkossatok párokat! Felváltva egymáshoz fordulva folytassátok a mondatokat:

Tetszik nekem, amikor te...

Kívánom neked, hogy...

Veled együtt szeretnék...

Köszönöm neked, hogy...

VEREKEDNI VAGY NEM VEREKEDNI?

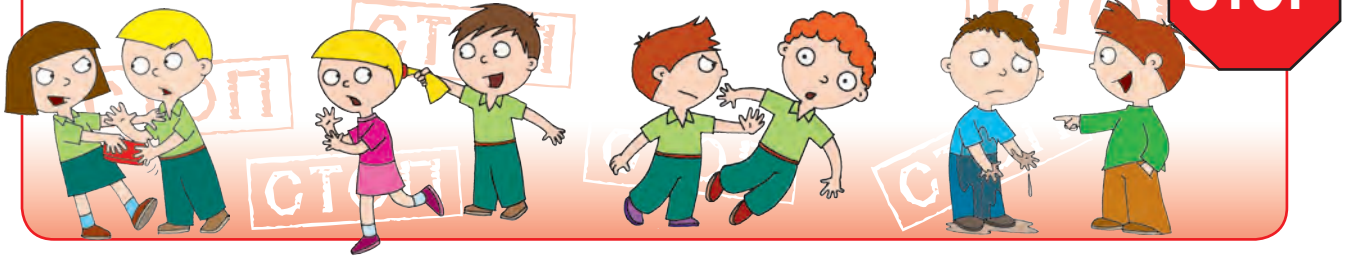
Hogyan viselkedünk a barátainkkal? Mikor és miben osztozzunk velük?

A gyerekek között néha viták alakulnak ki, melyek verekedéshez vezethetnek. Miért történhet ez meg? Valaki nem adta át a helyet, nem adta oda a könyvet, a labdát; valaki valakivel kötekedik; az egyik megnyerte a játékot, a másik pedig elbukta; valaki nem akarja meghallgatni a másikat.

Haragszom

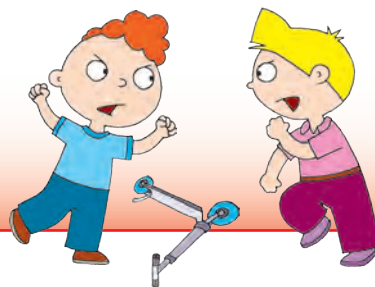

Beszélgétek meg a helyzeteket! Mondjátok meg, mit is kellene csinálni: megoldani a vitát szavakkal vagy ököllel!? Ti hogy oldjátok meg a vitás kérdéseket az osztályban?

Andris és Máté nem tudtak megosztani a kisautót. Mindegyikük pont most akart vele játszani. A fiúk elkezdtek veszekedni...

Misi az udvaron hagyta a rollerrét. Mikor visszajött az udvarra látta, hogy Laci játszik a rollerrel. Megharagudott Misi és Lacihoz futott...

Marika és Erika babáikkal játszottak. Erika véletlenül eltépte Marika babájának a ruháját. A kislány elsírta magát, majd...

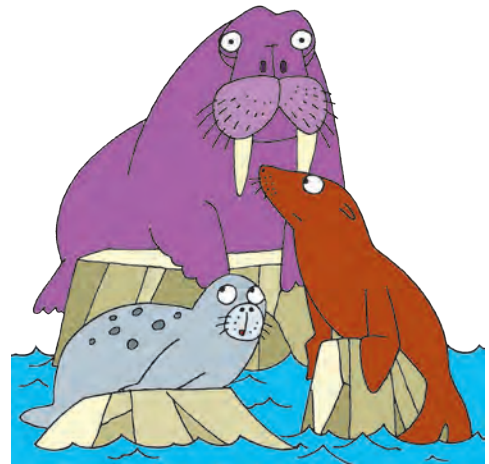

A fülesfóka és a borjúfóka
Egész nap keményen küzdött a sziklákon:

- Én fogok itt feküdni.
- Nem, gyorsan el fogsz tűnni!
- De én elsőként jöttem!
- De tábort én ütöttem!
- Nincsen itt helye másnak!
- Megmondalak mamámnak...

Eközben a rozmár csendben
Helyük elfoglalta rendben.

Sz. Szavcsuk

Miért veszekedtek az állatok? Ki nyerte a vitát?

Válaszd ki azokat a
lufikat, amelyeken
a vitás kérdések
megoldására
szóló
tanácsok
vannak!

Ne haragudj,
ha veszítesz!

Tartsd
vissza
az érzelmeid!

Javasold,
hogyan
játsszatok!

Próbáld meg
megbeszélni!

Ne
kötekedj!

Kérj
tanácsot az
idősebbektől,
miként
cselekedj!

Engedély
nélkül ne
vedd el más
holmiját!

Ne használj
sértő
szavakat!

A TERMÉSZET SZÍNES LAPJAI

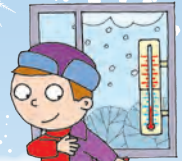
Mik történnek csak télen?

Hogyan segíthetünk télen az állatoknak?

A TÉL TÉRKÉPE

Milyen hónappal kezdődik a tél?

Hogyan öltözködsz ebben az évszakban?

Miért nem szabad ilyenkor a háztetők alatt járni?

Mivel szórják le az utakat és a járdákat, hogy ne csússzanak?

Hogyan gondoskodjunk az egészségünkről télen?

Télen a Nap nagyon alacsonyan áll az égen. A téli nappalok rövidek, az éjszakák viszont hosszúak. Hideg, átható szelek fújnak. Az ég borús, fellegek takarják. Télen az idő fagyos. A hó ilyenkor száraz, porhanyós. Az utakon sokszor **jegesedés** alakul ki. Ez akkor van, amikor a megolvadt hó újra befagy.

Nagyon figyelmesnek kell lenni, hogy ne essünk el.

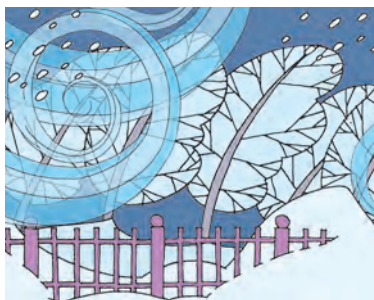
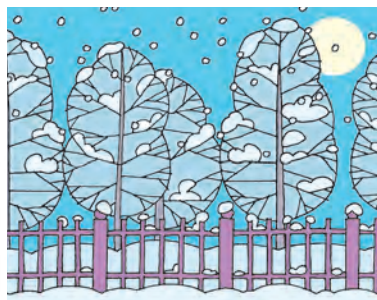
TÉL

Próbáljatok hóembert építeni, amikor kint fagy van!
Majd pedig akkor is, ha a hó egy kicsit megolvad és
vizezesebb lesz! Mikor könnyebb megépíteni a hóembert?

Hasonlítsátok össze a rajzokat!
Milyen változásokat vettél észre?

Ha nincs szél, és
csendesén havazik,
akkor a hópilehek
puha szőnyegként
terítik be a földet.
A hóesést, ami nagy
szél kíséretében hull,
hóviharnak hívják.

Milyen más, az élettelen természetben előforduló téli
jelenséget tudtok még megnevezni?

Mit láthatunk, hallhatunk és érezhetünk télen?
Vezesd tovább a megfigyelési naplót!

A NÖVÉNYEK TÉLEN

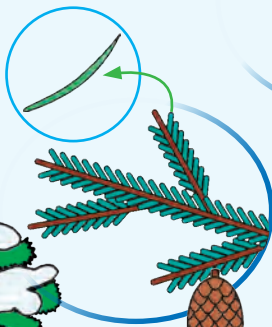
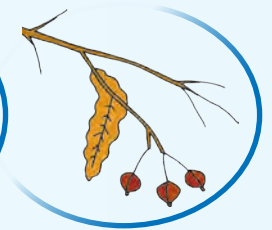
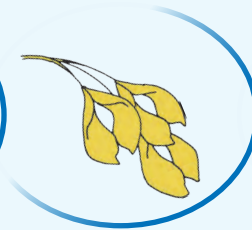
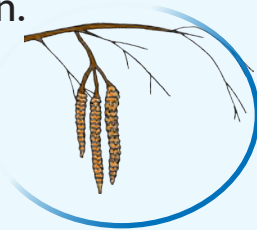
Hogyan változtak meg a fák és a bokrok ahhoz képest, amilyenek ősszel voltak? Hogyan lehet felismerni a fákat télen?

Télen a növények nyugalmi állapotban vannak. Élnek, de nem nőnek, mert nincs meleg. Figyeljétek meg a fákat és a bokrokat: lombtalanul állnak, de nem teljesen csupaszok. Az ágaikon rügyek vannak, és néhány termés is maradt rajtuk.

A nyírfán fülbevalóként csüngnek az elszáradt barkák. A szélben rázkódnak a kőris- és a juharfák terméseinek szárnyacskái, a hársfán pedig – a szárnyas diócskák (magvak). Fürtökben piroslanak a bogyók a kányafán és a kőrisen.

A lucfenyők és az erdei fenyők télen zöldek maradnak. A magvaik tobozokban érnek meg. Miért nem pusztulnak el ezek a fák a legzordabb fagyokban sem? A lucfenyő és az erdei fenyő tűlevelei nyomban átfagynak az első fagyok beálltával. De nem a fagyok veszélyesek számukra, hanem a kiszáradás. Télen a fa gyökerei és a törzse «nem működnek», és a víz nem kering a növényben. Ha a tűlevelekből a víz elpárolog, a vízkészlet nem pótlódik.

Miként is élnek túl a tűlevelek a telet? Egy különleges védőréteg borítja be őket, amely nem engedi át a vizet. S mi több, a piciny nyílások, melyeken keresztül nyáron a tűlevél «lélegezik» és elpárologtatja a vizet télen összehúzódnak, bezáródnak.

Nem csak a tűlevelű növények, hanem néhány fűfélé is, mint az eper, a télizöld, az őszi vetésű rozs és búza a puha hó alatt zöldek maradnak télen is. A hópelyhek között levegő van, ami megvédi a növényeket a hidegtől.

Minden évben, az újévi ünnepek előtt, Ukrajnában körülbelül 5 millió fenyőfát vágnak ki. Ez egy hatalmas erdőnek felel meg! Ezzel szemben a műfenyő akár 10 évig is dísz lehet a szobánknak. Nézd meg a rajzokat! A rajzok alapján készíts egy kis elbeszélést!

Az életem egy tobozzal kezdődik.

3 évesen 30 cm magas vagyok.

7 évesen — 90 cm.

Mi történt a fenyőfával?

Milyen hatással vannak a fakivágások az állatokra, a növényekre, a vizekre, a levegő hőmérsékletére, a világosságra? Beszéljétek meg a szüleitekkel, milyen fenyőfát lenne érdemes felállítani otthon! Miért? Osszátok meg gondolataitokat az osztálytársaitokkal!

AZ ÁLLATOK TÉLEN

Milyen állatok nyomaival nem találkozhattok télen? Miért? Hogyan telnek át a víz alatti lakosok?

Mi félelmetesebb a madarak számára: a hideg vagy az éhezés? Mivel nem szabad etetni a madarakat télen?

Milyen állatokat ment meg a fenyő télen? A mókus, a fakopáncs, a keresztcsőrű számára télen a legfőbb táplálék a fenyőtoboz. Amit nem esznek meg, azt felszedik az erdei egerek. A fenyők sűrű tűleveles ágai között a mókusok és a madarak elbújnak az ellenségeik elől. A keresztcsőrűek még fészket is építenek és utódokat is nevelnek itt. A hideg nem veszélyes számukra, ha elegendő táplálékuk van.

A hideg és a ragadozók elől milyen állatok találhatnak még menedéket a fenyők ágai között?

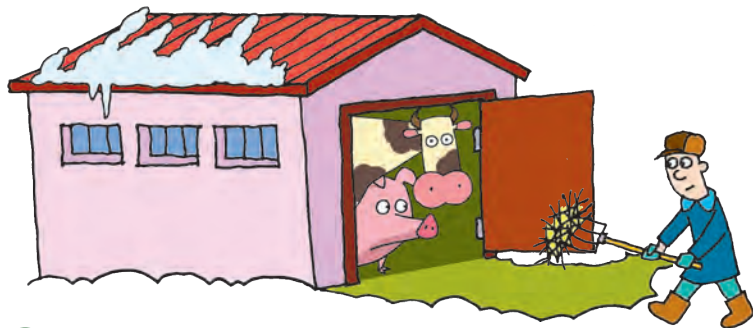

Hóviharok és nagy fagyok idején a madarak elhallgatnak. Nyugodt, kényelmes helyre bújnak, és felborzolják tollaikat. Ettől melegebb lesz nekik. Magyarázzátok el miért!?

Az állatok közül melyek nem félnek a téltől? Azok, amelyek télen is táplálékot tudnak találni maguknak. A nyulak, az őzek és a jávorszarvasok lerágják a fák és bokrok kérgét és fiatal hajtásait. A vaddisznók kiássák a hótakaró alól a növények gyökereit, a makkokat. A rókák egerekre és nyulakra vadásznak, a farkasok pedig jávorszarvasokra és őzekre.

Milyen háziállataid vannak otthon? Hogyan gondoskodsztok róluk télen? Hogy tartjátok őket? Mivel etetitek?

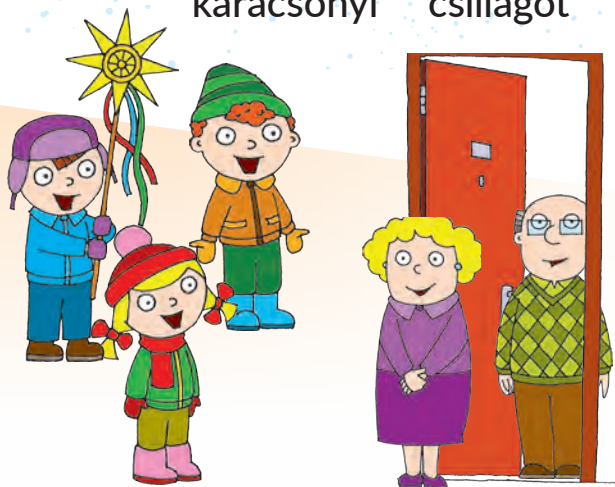

Milyen téli ünnepeket ismertek már? Nevezzétek meg őket! Ki hozza az újévi ajándékokat?

Napjainkig megmaradt az a szokás, hogy a karácsonyi napokon koledálnak (karácsonyi énekeket énekelnek). A koledálók beöltöznek különböző jelmezekbe. Császár, Angyal, Pásztor, Katona, Kecske jelmezbe bújnak. Színes papírból karácsonyi csillagot készítenek,

amit szalagokkal és csengőkkel díszítenek.

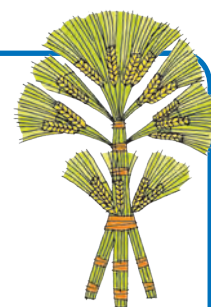
A koledálók bekopognak az ajtón és vidám énekeket énekelve Krisztus születését mesélik el a házigazdáknak. A koleda-énekekkel boldogságot, minden jót, egészséget és bő termést kívánnak.

Nézd meg a rajzokat! Mesélj az ünnepi tevékenységekről, amelyeket Karácsonykor végeznek! Hogyan várják a téli ünnepeket a családokban? Milyen szokásokat követnek nálatok?

Valamikor Ukrajnában az újév szimbóluma nem a fenyőfa volt, hanem a gyiduch. Ezt a családvédelmező jelképet az első új búzakaralászból készítették. Színes szalagokkal, és szárított virágokkal díszítették.

Karácsonyi énekek, koledák — різдвяні колядки
«Gyiduch» hagyományos karácsonyi családvédelmező jelkép — дідух

NAPTÁRA

Minden évben újév idején, az egész világon felcsendül a híres karácsonyi dallam a «Scsedrik» Mikola Leontovics ukrán zeneszerző feldolgozásában.

A mű az ukrán «scsedrivkán» – a jókívánság éneken alapul, amit a téli ünnepek alatt énekelnek.

BÚÉK, BÚÉK, új évecske,
megjött a ficseri fecske,
a gazdát így hívogatja,
csicseregve csalogatja:
-- Gazda uram, jöjjön csak ki,
a juhaklot nyissa csak ki,
a bárányok megellettek,
kicsi barikák születtek...

Mi mindent kívánnak a «scsedrivkákban»? Milyen karácsonyi és újévi énekeket ismertek még? Használjátok fel a fenn említett éneket, ha majd Boldog Új Évet fogtok kívánni keresztzüleiteknek, rokonaitoknak, szomszédjaitoknak!

A téli ünnepek alatt is emlékezz a viselkedési szabályokra!

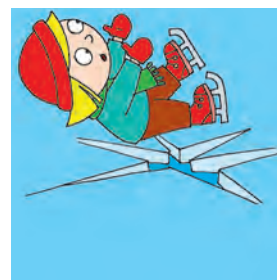
Ne nyúlj az áram alatt lévő karácsonyi égőkhöz!

Ne síelj, ne szánkózz az úttest mellett!

Önállóan ne gyújts petárdát, gyertyát, csillagszórót!

Korcsolyapályán korcsolyázz, nem pedig tavon vagy folyón!

Újévi jókívánságénekek, «scsedrivka» – щедрівка

SZABÁLYOK A CSALÁDBAN

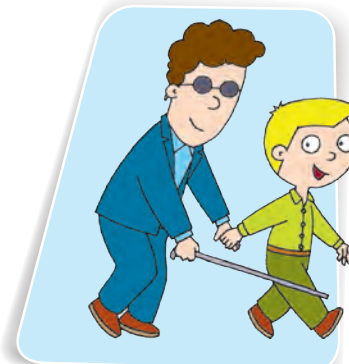
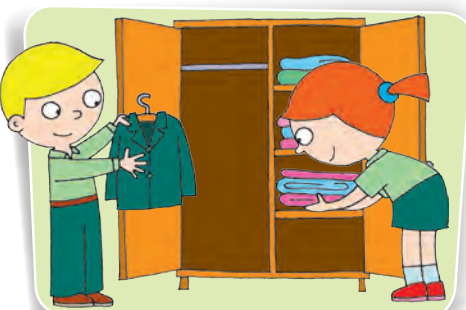
Mondd el, milyen feladataid vannak otthon!

Minden családnak megvannak a saját szabályai. Van, aki főz, van, aki a gyerekekről gondoskodik, van, aki bevásárol. Mindenki gondoskodik mindenkiről.

Számodra is vannak szabályok.

Gondoskodnod kell a tőled idősebbekről és fiatalabbakról. Minden holmit a helyén kell tartani: játszottatok a játékaikkal – rakjátok el, elolvastátok a könyvet – tegyétek vissza a polcra, leöltöztetek – tegyétek a ruhákat a helyükre! Tegyétek meg mindent, hogy ne kelljen érted aggódni! El kell menned otthonról, - mond meg hova mégy és mikor jössz vissza!

Ki gondoskodik rólad? És te kiről gondoskodsz?

A SEGÍTŐKÉSZ ANCSA

Anyu reggel kávéfőzött,
 Ancsa asztalt terített.
 Anyu varrással vesződött,
 Ancsa kisöprögetett.
 Anyu elmosta az edényt,
 Ancsa meg törölggetett.
 Anyu győzte a sok munkát,
 Mivel Ancsa segített.

H. Bicsenyuk

Hogy segített az anyukájának?
 Te hogyan segítesz a
 szüleidnek?

Lista az olyan házimunkákról, amit te is el tudsz végezni otthon:

- megteríteni az asztalt;
- elmosogatni;
- kipucolni a cipőket;
- rendet rakni az udvaron;
- megetetni a nyulakat, tyúkokat;
- gondoskodni a kutyáról...

Folytassátok a listát!

Az osztálytársaid közül ki tudja megmondani, mikor van az anyukája, apukája, nagymamája, nagypapája születésnapja? Az idősebbek segítségével állíts össze egy saját, családi naptárt!

AMIT TUDOK ÉS AMIT SZERETEK

Miben különböznek az emberek egymástól? Megváltozott-e egy év alatt a kedvenc időtöltésed? Miért?

Ti mindannyian tudtok és szerettek valamivel foglalkozni. Valaki közületek szeret szerelgetni-építeni, van, aki sportolni szeret, valaki tánckörre jár...

Tudakoljátok meg, az osztályban ki az, aki szépen rajzol, énekel, táncol. Ki tud hímezni, építőelemekből bármilyen játékot összeállítani?

Állítsátok össze az osztály «kedvenc időtöltéseink» térképét! Helyezzétek el a plakáton!

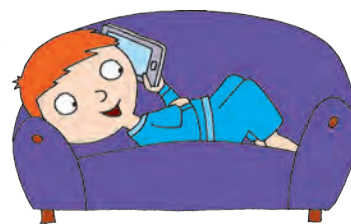
Marika, Lacika és Pistike azt mesélték, hogyan töltik el a szabadidejüket.

Marika azt mondta: «Szeretek olvasni. Főleg az állatokról szóló meséket kedvelem. Nekem egy teljes könyvtáram van az ilyen könyvekből».

Lacika sem késlekedet és azt mondta: «Én pedig barkácsolni szeretek. A nagypapámmal épp most egy igazi ládikón dolgozunk. De az anyukám kézimunkájához a keretet egyedül csináltam meg».

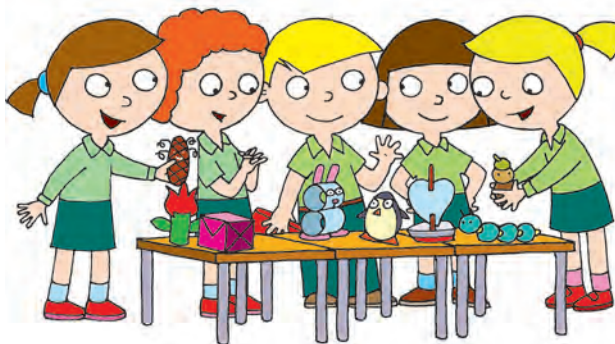
Pistike nem sietett a saját elbeszélésével. Csak annyit mondott: «Akkor ez azt jelenti, hogy ti nem szerettek pihenni. Én a szabadidőmben semmit sem csinálok, pihenek. Azért szabad az a szabadidő, hogy ne foglalkozz semmivel».

Vitassátok meg, hogy a gyerekek közül kinek van igaza! Meséljétek a saját kedvenc időtöltéseitekről!

Hozzátok el az iskolába a saját kézimunkáitokat és készíttetek belőlük kiállítást! Meséljétek el, miből és hogy készítettétek el őket.

Az órákon próbáljátok megosztani egymással a tapasztalatokat, hogy hogyan és mivel lehet a legjobban eltölteni a szabadidőt, hogy ne unatkozzatok!

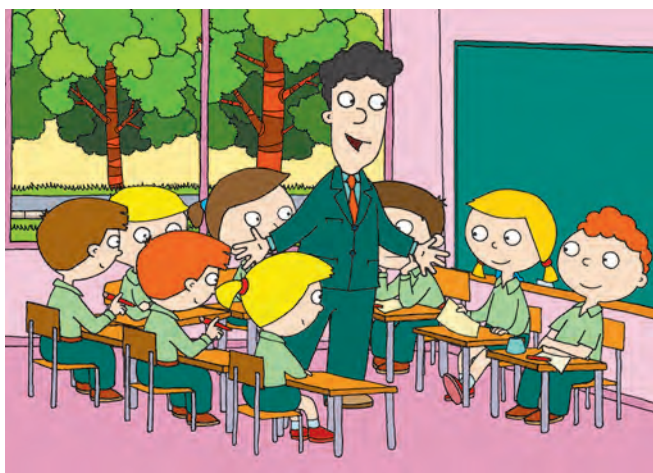

MILYENEK LEGYÜNK?

Hogyan viselkedsz otthon és az iskolában?
Nézd meg a rajzokat! Az ábrázoltak közül mit csinálsz
szívesebben?

Milyenek legyünk? Bizonyára mindannyian azt felelitek erre
a kérdésre: «Jónak kell lennünk!» De vajon mit jelent ez?

Gondkoldj el azon, vajon az emberek hogyan ítélik meg a
cselekedeteidet! Nem minden, ami jó és kellemes számodra
ugyanolyan jó és kellemes mások számára is.

Nyújts támaszt annak, aki bajba jutott!

Ne légy másokkal gonosz, ne tégy rosszat senkinek, ne
okozz fájdalmat másoknak, ne tarts senkit rettegésben!

Úgy viselkedj másokkal, ahogyan te is szeretnéd, hogy
veled viselkedjenek!

Mit tudsz elmondani magadról?
Magyarázd el, miért gondold így?!

Ha szükséges,
segítek másoknak.

Tudok örülni mások
sikereinek.

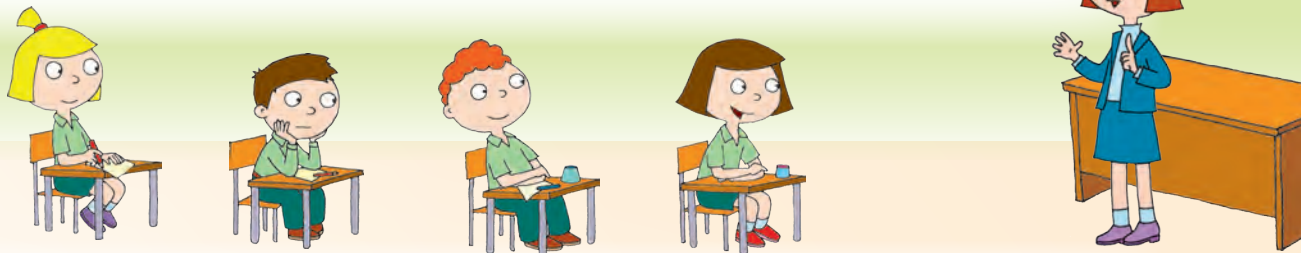

Igyekszem kisegíteni
a bajból a barátaimat.

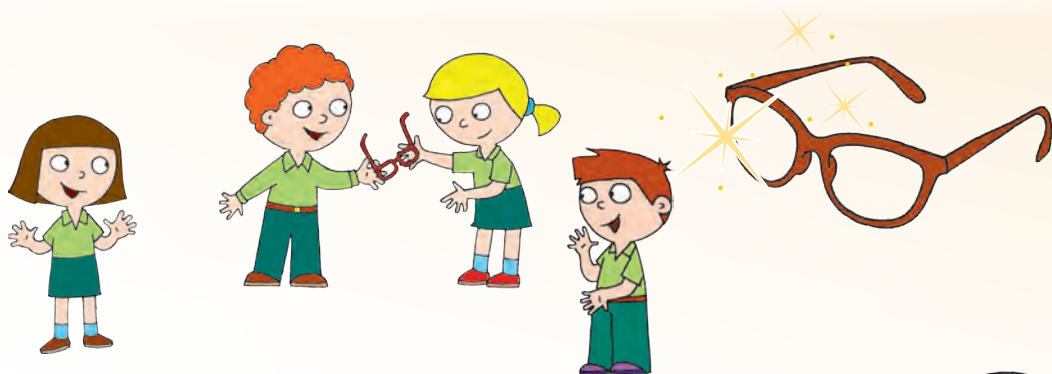

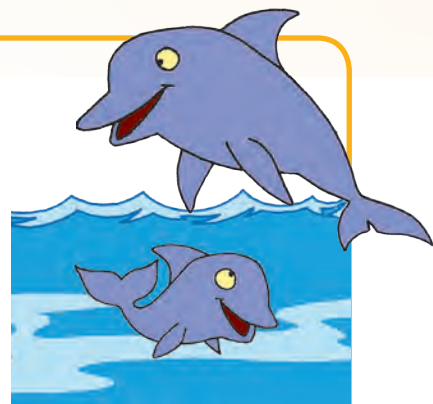
A gyerekek lehetnek szorgalmasak és lusták, jók és gonoszak, rendszeretőek vagy rendetlenek, szófogadóak vagy szófogadatlanok. De mindegyik gyereknek lehet segíteni abban, hogy jobbak legyenek.

Játszatok egy «Bűvös szemüveg» játékot! Ezen a szemüvegen keresztül csak a jó dolgokat lehet meglátni. Egymásnak átadva a szemüveget, soroljátok fel, mi minden szépet és jót láttok abban a tanulóban, aki épp mellettetek áll!

A kis delfinek – a legszófogadóbb gyerekek. Életük első évében soha nem úsznak el messzire az anyukájuktól, mindent megismételnek, amit az anyukájuk csinál, tanulják, hogy kell élelmet szerezni, hogy kell elkerülni a veszélyt, és azt is megtanulják, hogyan tartsák a kapcsolatot a többi delfinnel.

Jellemvonások – риси характеру

TÉGY KÜLÖNBSÉGET AZ IGAZSÁG

Mi fog történni, ha mindenki hazugságokat fog mondani? Próbáld elképzelni ezt a felfordulást!

Becsapni másokat nagyon nem szép dolog. Ezért nem hisznek az emberek azoknak, akik másokat félrevezetnek. Az, aki másokat becsap, nem várhatja el, hogy vele szemben a többiek tisztességesek legyenek.

Olvassátok el a szöveget szerepekre osztva – egyvalaki a Szarka szerepében legyen, a többi tanuló pedig, nem egyetértve vele, javítsa ki a helytelen állításokat!

A SZARKA

Könnyű bizony a szarkának:
csak ül és csörög magának,
hogy a cukor keserű,
a tej pedig égszínű,
a légy nagyobb, mint a varjú,
és többet nyom, mint egy borjú,
a kakasnak nagy a szarva,
azzal öklel készakarva;
hogy a hal a réten legel
s csupa friss levegőt vedel,
magasan repül a tehén,
s ámulsz a bagoly énekén...
De ezt neki nem hiszik,
Mert tiszta sor:
a szarka mind hazudik.

I. Szvitlicsnij után

ÉS A HAZUGSÁG KÖZÖTT!

Néha a kisfiúk és a kislányok nem mondanak igazat. Nagyon csábító dolog néha egy kicsikét füllenteni. Csak, sajnos itt kezdődik el... Egy kis füllentésből születik a nagy hazugság. Onnan már nagyon nehéz a visszaút, mert az egyik hazugság húzza maga után a másikat.

Úgyhogy, ígérd meg, hogy soha nem fogsz hazudni, hogy mindig bízzanak benned és a szavaidban az emberek.

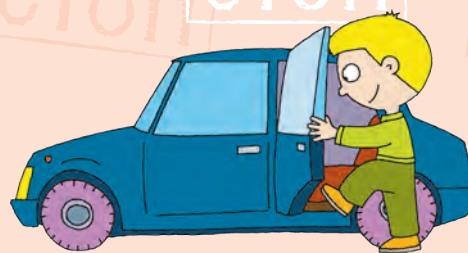
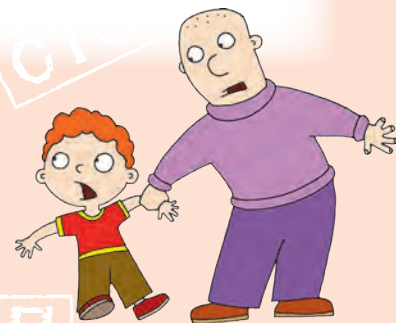
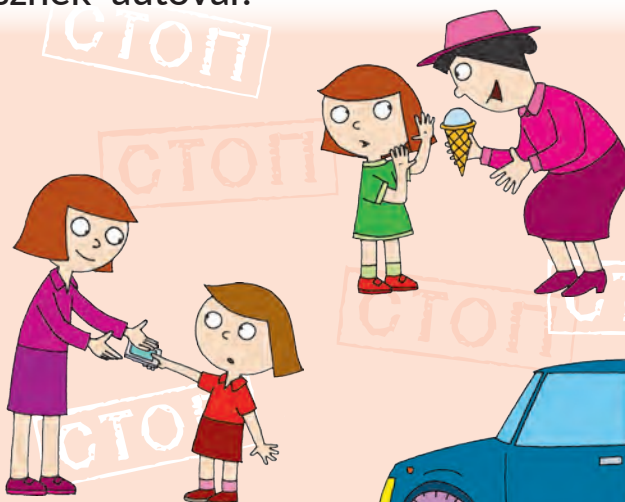
A mókusok nagyon jól tudnak félrevezetni másokat, de nem a móka kedvéért teszik ezt hanem, hogy megvédjék a téli készleteiket. A mókus egy dióval a szájában szaladgál egyik helyről a másikra, és úgy tesz, mintha különböző helyeken ásná el a diót.

Némely papagáj képes a kígyósziszegést utánozni. Félrevezetésük célja az, hogy megvédjék magukat az éjszakai ragadozóktól.

Hogyan kell cselekedni abban az esetben, ha idegen emberek anyukád vagy apukád ismerőseinek mondják magukat, és be akarnak menni a házatokba, lakásotokba? Ha cukorkával, fagyalattal kínálnak? Ha vendégségbe hívnak, hogy megmutassák a kiskutyájukat? Ha felajánlják, hogy hazavisznek autóval?

A JÓ ÉS A GONOSZ

Az ismerőseid közül, kire mondhatod, hogy «jó ember»?
Miért?

JÓT A JÓÉRT CSERÉBE

Ukrán népmese

Elment egyszer az Oroszlán vadászni és találkozott a kicsi Egérrel. Meg akarta enni, már a hatalmas mancsát is rátette. A kicsi Egérke pedig azt mondja neki:

– Hallod-e te Oroszlán, állatok királya! Ne egyél meg, kegyelmezz meg nekem, szegény kicsi egérnek! Meglátod, egyszer még hasznodra leszek.

Elnevette magát az Oroszlán:

– Te leszel a hasznomra nekem? Valamilyen szerencsétlen kiséger, nekem, az állatok királyának? Vajon mikor és miben lehetsz te a hasznomra?

– Ki tudhatja azt előre, - mondta az Egérke - csak könyörgöm, kíméld meg az életemet!

Megszánta az egérkét az Oroszlán, és nagylelkűen elengedte. Megköszönte a kiséger az Oroszlánnak és gyorsan besurrant egy lyukba.

Történt nemsokára, hogy az Oroszlán vadászok csapdjába került. Vergődik a hálóban a szerencsétlen, de nem tud semmit tenni, sőt még jobban belegabalyodik a hálóba. Ám honnan, honnan nem, előkerült a kicsi Egér, és éles fogaival rágni kezdte a háló kötelét. Szorgosan és ügyesen dolgozva nemsokára olyan lyukat rágott a hálón, hogy az Oroszlán kimászhatott rajta.

Akkor aztán azt mondja az Oroszlánnak:

– Nos, láthatod, még én is, egy piciny kiséger a hasznodra lehettem.

– Látom, – mondja az Oroszlán, – megadtad a tartozásod, és jó leckét is adtál nekem. Köszönöm neked!

A jótett jótettként tér vissza.

Beszélgétek meg, mit tanított meg a kicsi Egér az Oroszlánnak!

Segítsetek a gyerekeknek a megfelelő házakba költöztetni a különböző tulajdonsággal rendelkező embereket!

igazságos

kegyetlen

udvarias

fösvény

jól nevelt

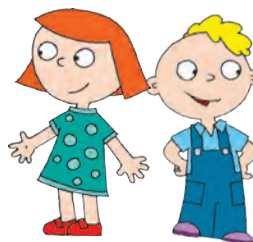
barátságos

illedelmes

közömbös

GONOSZSÁG

JÓSÁG

MINDEN CSELEKEDETÜNKNEK

Milyen jogai vannak a gyerekeknek? Ezek közül a jogok közül melyek fontosak számodra?

Néha, önmaguk szórakoztatására a gyerekek észrevétlenül elcsenhetnek valamit az üzlet polcáról, petárdát dobhatnak a járókelők lába alá, megperzselhetik a liftek hívógombját, bemászhatnak mások gépkocsijába. Közben jót mulatnak, és hősöknek állítják be magukat, pedig a valóságban ezek nagyon rossz cselekedetek, amikért felelni kell.

PALI MENTEGETŐZIK

Beállít egyszer Palihoz
kis Benő.
Az alig hisz a szemének:
tényleg ő?
Pál előtt könyv – nem olvas, csak
nézeget,
s közben sorra tépdesi a
képeket.
Benő lefogja a kezét:
– Mit csinálsz?
Ily szép könyvet tönkre tenni
nem sajnálsz?
Rásandít Benőre Pali
fél szemmel,
s a könyvre mutatva lassan
így felel:
– Mért sajnálná ezt a könyvet
akárki?
Hisz végtére nem az enyém:
könyvtári.

Olvassátok el a verset
szerepekre osztva!
Beszéljétek meg a helyzetet!
Mi lehet cselekedetének
következménye?

J. Bandurenko

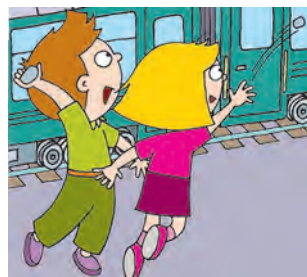
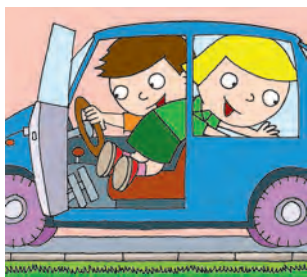
VAN KÖVETKEZMÉNYE

A lopás, az állatokkal való kegyetlen bánásmód, mások személyes tárgyainak (kerékpár, autó), a közösség vagyontárgyainak (lift, épület falai) szándékos rongálása, mások egészségi állapotában okozott károk, a rendőrség, a tűzoltóság vagy a mentőszolgálat félrevezető riasztása – bűncselekmény.

Alkossatok párokat! Nézzétek meg a rajzokat! Beszéljétek meg, mi történhet, ha...

Jegyezd meg! Minden embernek vigyáznia kell önmagára, és nem szabad veszélybe sodornia másokat!

Ha egy ember megszegi a törvényt, akkor felelnie kell érte!

Senkinek sincs jogában elvenni a más tulajdonát, megrongálni azt, kigúnyolni embertársait!

Jogsértés – правопорушення

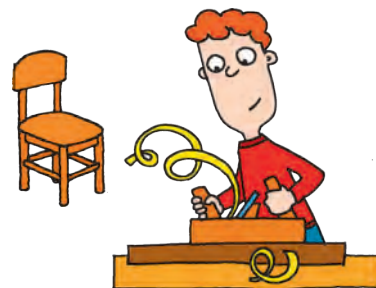
KI MIT CSINÁL?

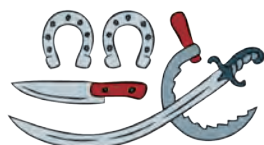
Milyen szakmájuk van azoknak az embereknek, akik építenek, ruhákat varrnak, számítógépes játékokat készítenek?

Van-e vajon, ki nem tudja,
A fát, deszkát ki gyalulja,
Hogy legyen táblád, padod, széked?
Az ASZTALOS, ki fárad érted

KOVÁCS, fogja a kalapácsot,
Csinál ekét, boronát, rácsot.

A MOLNÁR van nagy szorgalomban:
Egész nap fárad a malomban.
Finom lisztet őröl nekünk:
Legyen cipónk, lágy kenyерünk.

FAZEKAS keze: aranyból.
Csodát művel az agyagból.
Nem lazál, nem ücsörög –
Formál csuprot, köcsögöt.

A SZABÓ nagy becsben áll:
Szabja-varrja a ruhát.
A SUSZTER meg lábbelit készít,
Cipőt, csizmát, nyárit, meg télit.
Minden mai s régi szakmát
Becsüljük meg egyaránt!

V. Hej

Milyen szakmájuk van a családtagjaidnak? Kérdezd meg a felnőttektől, van-e közöttük olyan szakember, mint akiről a versek szólnak!

Minden nap, különböző szakmát űző emberek munkájának termékét használod. Ezek azok, akik kenyeret sütnek, tanítanak, akik ebédet főznek az iskola konyháján, gondoskodnak a helyiségek tisztaságáról, kiszolgálják a bolt pénztáránál... Továbbá vannak azok, akik gondoskodnak más emberek egészségéről és biztonságáról.

Nézzétek meg a rajzokat! Nevezzétek meg a képeken látható emberek foglalkozását! Milyen esetekben fordulunk hozzájuk segítségért?

Különleges védőruha védelmezi a tűzoltókat a tűz lángjaitól és a víztől is. A tűzoltók 20 másodperc alatt öltik magukra a védőruhájukat.

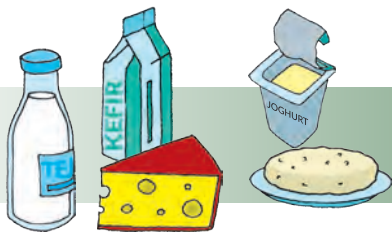
Ahhoz, hogy a mentőautó messziről is látható legyen, és más autók vezetői utat engedjenek neki, harsány színűre festik és a mentősök jelképét, az élet csillagát helyezik rá.

Miért nem szabad kitalált, hamis információt közölni a rendőrséggel?

Nagyon sok ukrán vezetéknev ered valamilyen mesterség elnevezéséről: Honcsarenko – fazekas, Kovaly – kovács, Tkacsenko – takács. Az osztályotokban vannak olyan tanulók, akiknek a vezetéknevük valamilyen szakmából ered?

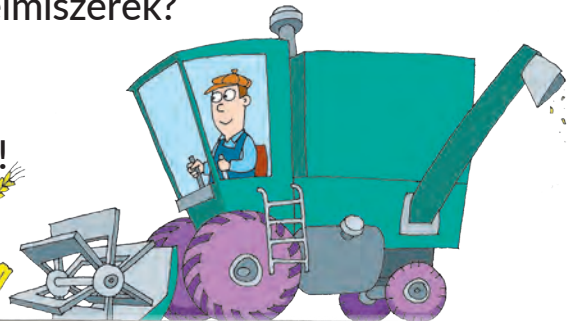
A TEJTŐL

Milyen élelmiszereket árulnak az üzletek tejtermék részlegén?
Honnan kerülnek oda ezek az élelmiszerek?

Gyerünk! Kövessük végig együtt,
hogyan is készítik a kemény sajtot!

1 A mezőre kimegy a kombájn. A kombájn segítségével learatják a gabonát – a rozst, a búzát, az árpát.

2 A szalmát, bálákba kötve, a traktor elszállítja a farmra. Miért? Mert a szalmával kiegészítik a fejőstehenek takarmányát.

Egy tehén átlagban 20 liter tejet ad naponta. Ahhoz, hogy elkészítsenek 1 kg sajtot 10 liter teje van szükség.

3 Egy speciális gépkocsi, a tejszállító autó, összegyűjti a tejet és elszállítja a tejüzembe.

A SAJTIG

4 A tejüzemben a tejhez hozzáadják a tejtoltót és addig kevergetik, amíg a folyadékból kiválasztódik a sajtmassza – vagyis, a leendő sajt.

5 A sajtmasszát speciális formákban összepréselik és száradni hagyják. Nemritkán különböző fűszereket, diót, gombát tesznek bele.

A kemény sajt elkészítése során a sajtban lyukak képződnek. Ezeket mozgásban lévő «gáztermelő» baktériumok alakítják ki. Mikor a gáz felszabadul, a gázbuborékok kialakítják a sajtban a lyukakat.

6 Az elkészült terméket becsomagolják és a boltokba szállítják.

Nézzétek meg a rajzokat! Milyen szakmával rendelkező emberek vesznek részt a sajt elkészítésében? Milyen állatok tejéből lehet még sajtot készíteni? Hány sajtípust ismertek?

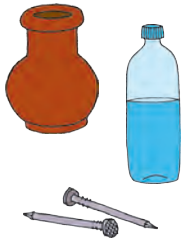
MIT MIBŐL

Mit szoktál a lábadra venni, ha esős időben mész sétálni?
Miért készítik a csizmákat gumiból?

Körülöttünk számos olyan tárgy van, amit emberek készítettek. Az elkészítésükhöz különböző nyersanyagra van szükség: fa, szövet, kő, vas, üveg, gumi, műanyag.

Ahhoz, hogy elkészüljön valamilyen tárgy, szükség van az emberek tudására és munkájára. Ezért vigyázni kell azokra a tárgyakra, amelyek körülvesznek téged.

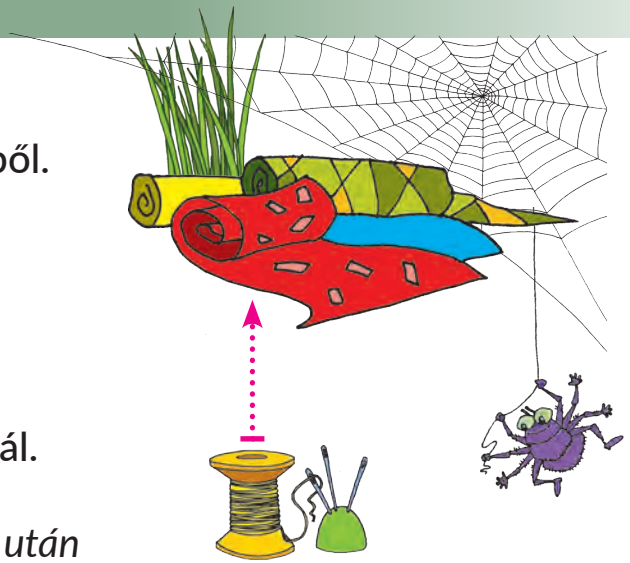
Figyelmesen nézd meg a rajzot! A rajzon ábrázoltak közül, mit készítettek az emberek? Kik használják ezeket a dolgokat?
Milyen anyagokból készítik őket?

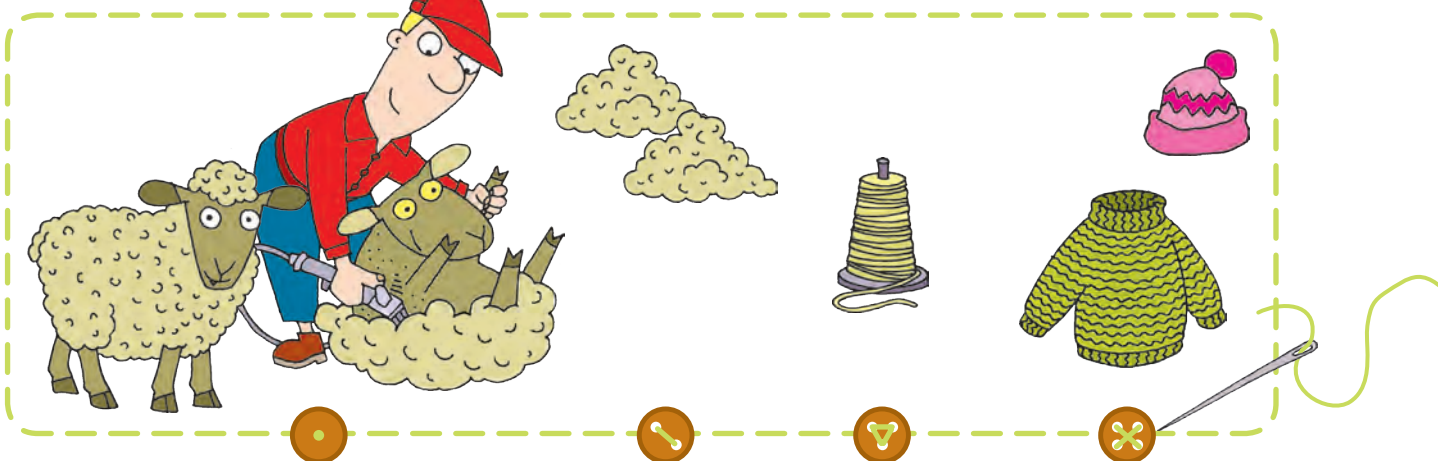
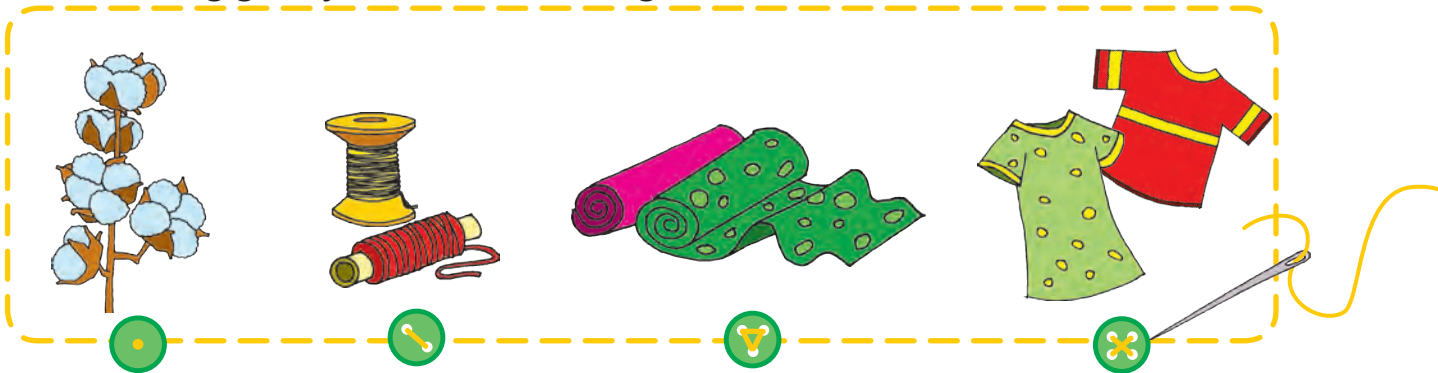

Ruházatunk miből készül?
Gyolcsból, szövetből, kelméből.
Hát a kelme miből áll?
Gyapjú, len meg selyemszál.
Ugyebár
Nem pók szövi, de a gyár.
Alapanyag: a fonál —
Selyem-, gyapjú- s gyapotszál.
Tudod már?

V. Timenko után

Figyelmesen nézd meg a rajzokat! Figyeld meg, és kísérd végig azt az utat, amit a ruházat tesz meg a növénytől az ingig, a juhtól a szvetterig!

TANULMÁNYOZZUK AZ ANYAGOKAT:

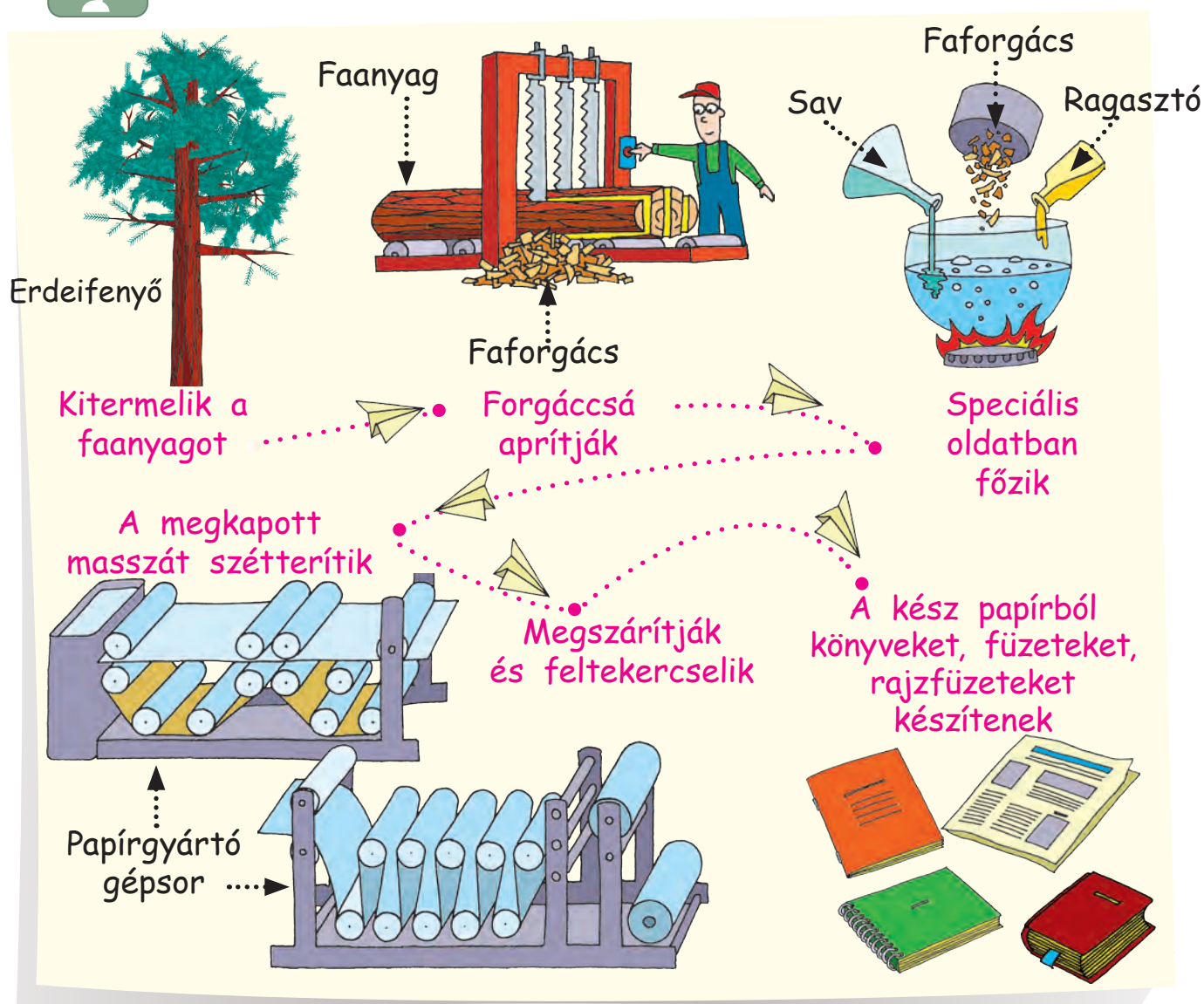
Az osztályotokban meglévő tárgyak közül, melyek készültek fából?

Lehetetlen elképzelni a mai világot papír nélkül. Ez az emberiség egyik legfontosabb találmánya. A papír nélkülözhetetlen dologgá vált számunkra.

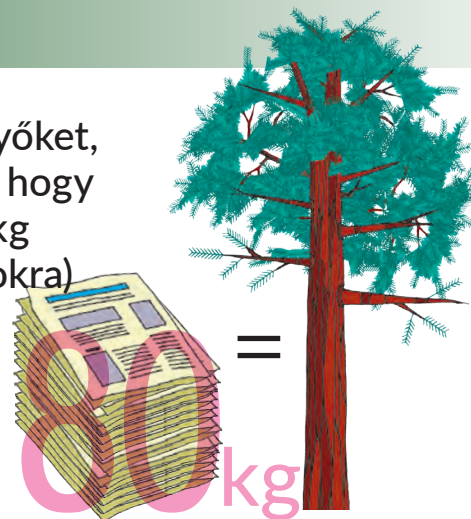
Figyelmesen nézd meg a rajzokat! Figyeld meg és kísérd végig azt az utat, amit megtesz a papír a fától a könyvig!

A PAPÍR ÉS A MŰANYAG

A papírkészítéshez erdeifenyőket, lucfenyőket, tölgyfákat, juharfákat vágják ki. Ahhoz, hogy megmentünk egy fát a kivágástól, 80 kg papírhulladékra (régi újságokra, folyóiratokra) van szükség. Beszéljétek meg, hol tudnátok ennyi papírhulladékot gyűjteni! Állítsatok össze egy elbeszélést a «Papír az erdő ajándéka» címmel!

A műanyagot mindenhol használják, kezdve az élelmiszerek csomagolásától egészen az űrhajókig. A telefonjaink, számítógépeink, óráink, amiket nap, mint nap használunk úgyszintén műanyagból készülnek. A tolltartód, a tollad úgyszintén műanyagból van. A műanyag olcsó és szilárd.

Mindezen jó tulajdonságok mellett, emlékeznünk kell azokra a káros hatásokra, amit a műanyagok okoznak az ember szervezetére és a környezetünkre!

Beszéljétek meg, hogyan lehet megvédeni önmagunkat és a környezetünket a műanyagok káros hatásaitól!

Folytasd a felsorolást:

- bevásárlásnál ne használjatok műanyag zacskókat, használjatok «ökológiailag tiszta» táskákat (vászonból);
- ne igyatok forró italokat műanyagpoharakból!

AZ EMBER ÉS A TERMÉSZET

Mi mindent ad a természet az embereknek? Mit adnak az emberek a természetnek? Hogyan vannak összeköttetésben egymással a növények és az állatok?

Az ember mindent megkap a természettől, amire szüksége van: a meleget, a levegőt, a vizet, az élelmet, a ruhánkat, a hajlékot.

Az ember tanulmányozza a természetet, hogy felhasználhassa annak gazdagságát.

Megfigyelve, miként repül a madár, az ember elkészítette a repülőgépet. A természetből átvett minták alapján megépítették a hajókat, a földkotrókat.

Mivel foglalkoznak a képen látható gyerekek?

Beszélgétek meg, hogyan erősíti a természet az egészségünket?

Hogyan gondoskodik az ember a természetről? Mit tudnak tenni a gyerekek a természet védelméért? Olvassátok el a verset!

TELEPÍTS ERDŐT!

Telepítsünk erdőt a dombra,
hogy szebb legyen a föld.
Boruljon zöldbe körülöttünk
fenyő, bükk, éger, tölgy.
Magasra nő az erdő,
a felhőkig hatol.
Otthont lel benne mókus,
harkály, kakukk, bagoly.
Tózike nyit az aljban,
ibolya, gyöngyvirág.
Illatot ont tavasszal
a bűvös zöld virág.
Beköltözik a róka,
a nyuszi meg a sün...
S aki ide betéved,
hálás lesz majd nekünk.

M. Poznanszka

Beszélgessetek el arról, hogy milyen összeköttetés alakult ki a telepített liget, az állatok és a többi növény között! Képzeljétek el, miként fog megváltozni a liget körül élő emberek élete! Miért fognak az emberek «köszönömöt» mondani?

Egyenként tegyetek javaslatokat arra, hogy lehetne megvédeni a természetet!

UKRAJNA VÖRÖS KÖNYVE

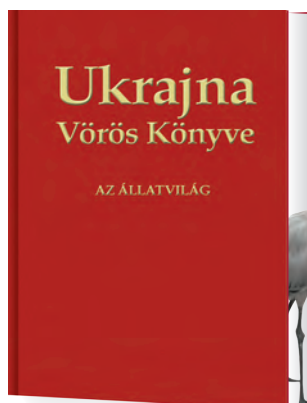
Miért nem szabad letaposni a fűvet, letépni a virágokat, letörni a faágakat, megzavarni a vadállatok kicsinyeit? Milyen viselkedési szabályokat ismertek még, amiket be kell tartani a természetet megőrzése érdekében?

Napjainkban nagyon sok állattal és növényvel már soha többé nem találkozhatunk. Ők mindörökre eltűntek. Majdnem nem maradt barna medve, füles sünn, eltűnő félben van a hóvirág.

Kikeleti hóvirág

Szürke daru

Barna medve

Füles sünn

Azok az állatok és növények, melyeket a teljes kipusztulás veszélye fenyeget, **Ukraina Vörös Könyvébe** vannak bejegyezve és törvényekkel is védve vannak. Ez a könyv felhívja a figyelmünket arra, hogy meg kell védenünk mindazokat, akik mellettünk és velünk élnek ezen a Földön.

Ukraina legnagyobb állata a bölény. A bölények is be vannak jegyezve Ukrajna Vörös Könyvébe. A vad természetben lehetetlen velük találkozni, kizárólag csak speciális gazdaságokban élnek.

A meleg évszakokban a bölények fűvel és ágakkal táplálkoznak. Télen szalmával, szénával, répával, káposztával etetik őket.

Bölény

Ukraina Vörös Könyve – Червона книга України

Nézd meg a rajzokat! A rajzok alapján állíts össze egy történetet!

AZ ÖT
«NE»
SZABÁLYA

1 **NE** gyújts tüzet az erdőben!

2 **NE** hagyd magad után szemetet!

3 **NE** törd le a fák és bokrok ágait!

4 **NE** menj közel a madarak fészkeihez, ne vedd kézbe a fiókákat!

5 **NE** szedd a mezei virágokat csak azért, hogy csokrot készíts belőlük!

Gondosan bánjatok a természettel, és figyelmeztessétek erre a környezetetekben élő embereket is! Meséljétek el a családtagjaitoknak, mi mindent tanultok, a Felfedezem a világot órákon!

Vond be őket is az élő és az élettelen természet tanulmányozásába, megfigyelésébe!

Tudakoljátok meg, hogy a ti vidéketek milyen állatai és növényei kerültek be Ukrajna Vörös Könyvébe!

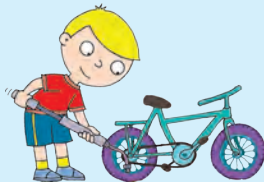
A LEVEGŐ

Hogyan lehet bizonyítani, hogy mindenhol van levegő?

Hol dolgozik a levegő?

A levegő az élettelen természethez tartozik. A levegő körülveszi a Földet, mindenütt ott van, de mi nem látjuk, és nem érzékeljük jelenlétét.

A levegő

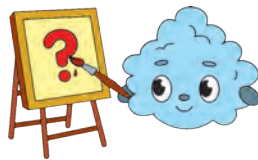
Szín

Szag

Íz

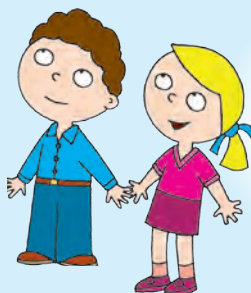
Láthatatlan,
színtelen

Szagtalan

Nincs íze

A meleg levegő könnyebb, mint a hideg. A meleg levegő felemelkedik, a hideg leszáll. Pontosan ezért tudnak a léggömbök, a papírlámpások a magasba emelkedni.

Felnőttek segítségével végeztetek el néhány kísérletet!

1

Vegyetek két hőmérőt! Az egyiket tegyétek a szekrény tetejére, a másikat – a padlóra!

Egy óra múlva ellenőriztétek, mit mutatnak a hőmérők! Hasonlítsátok össze az eredményeket!

2

Vegyetek két forró vízzel telt üveg poharat! Az egyik poharat hagyjátok nyitva, a másikra borítsatok egy nagyobb üvegedényt!

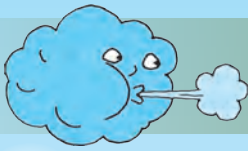

Vajon, melyik pohárban hűlt ki hamarabb a víz?

A lefedett üveg pohárban azért maradt forróbb a víz, mert a két edény között légréteg volt. A levegő pedig rosszul vezeti a hőt.

A levegőnek ezt a tulajdonságát gyakran megfigyelhetjük a természetben is. Tétre az állatok sűrű bundát növesztenek, a madaraknál pedig a tolluk alatt dús pihe növekszik. A dús szörme és a pihék között sok levegő van, ami megőrzi az állat testmelegét.

HOGYAN ÓVJUK MEG

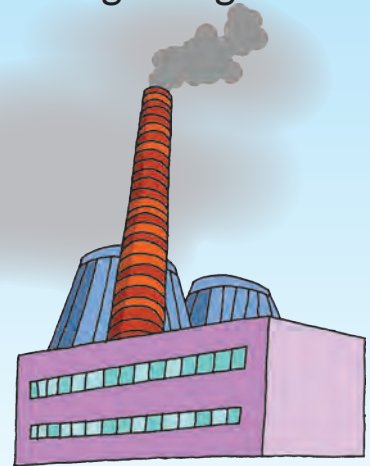

Kiknek és miknek van szüksége levegőre? Van-e illata a friss levegőnek? Miként érezzük meg a szennyezett levegő szagát?

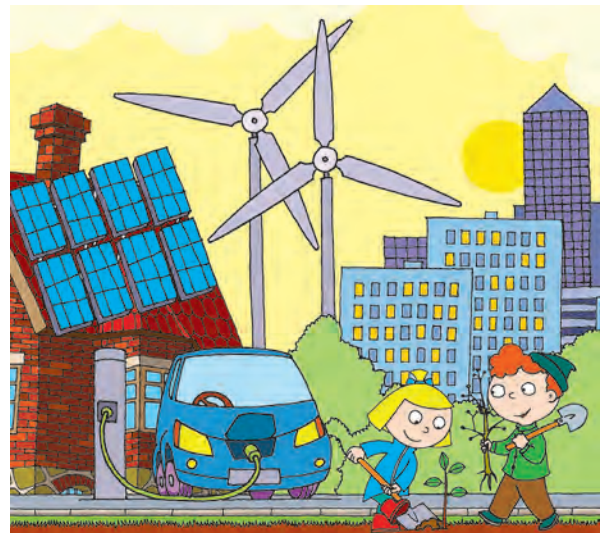
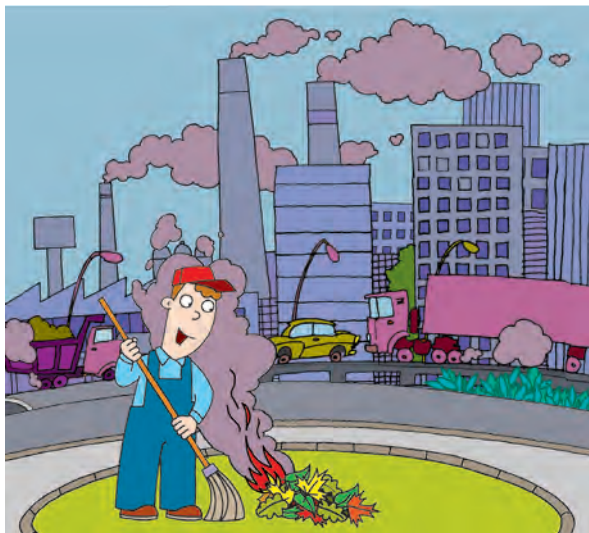

Minden élőlény levegőt lélegz be. Folyamatosan lélegzünk. A légzéshez tiszta levegőre van szükség. A szennyezett levegő különböző betegségeket válthat ki.

Élelem nélkül az ember néhány hétig is ellehet, víz nélkül csak néhány napot, levegő nélkül pedig csak néhány percet élhet.

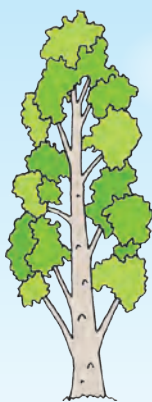
Figyeld meg a rajzokat! Hogy gondold, melyik rajzon tiszta a levegő, és melyiken szennyezett? Mi minden szennyezi a levegőt? Mi segíthet megtisztítani a levegőt?

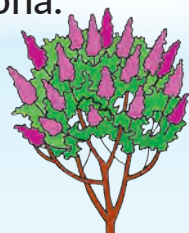
A LEVEGŐ TISZTASÁGÁT?

A növények az ember pótolhatatlan segítőtársai a levegő megtisztításában. Leveleikkel felfogják a port, a kormot, az egyéb káros anyagokat.

A levegőtisztítás csúcstartó bajnokai a nyárfa, a csipkerózsa és az orgona.

Minden fa és bokor, amit elültetsz, tisztítani fogja nem csak a te falud vagy városod levegőjét, hanem az egész bolygónkét is.

Hogy megtudd, szennyeződik-e a levegő ott ahol te is élsz, helyezz különböző helyekre zsírral vagy vazelinnel bekent vattakorongokat!

Helyezd a korongokat a konyha ablakpárkányára, a hálósobádba, kösd cérnával a házad melletti fához! 1-2 nap elteltével nézd meg, melyik korongra gyűlt több szennyeződés!

Gondkoldj el, vajon milyen anyagok, emberi tevékenységek okozhatnak levegőszennyezést zárt helyiségben; az utcán! Állítsatok össze együttesen egy listát azokról a cselekedetokról, amelyekkel javítani lehet a levegő minőségét!

A VÍZ

Milyen a víz? Hol van víz? Miért van szükség a vízre?

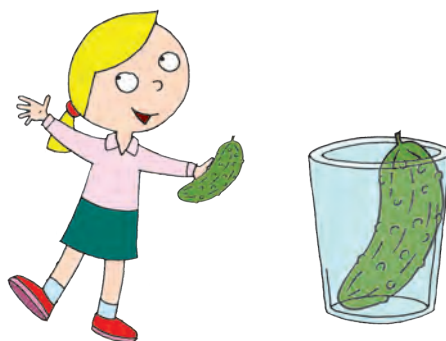
A Föld felszínének nagyobb részét víz borítja: tavak, folyók, tengerek, óceánok. A felhők az égen, a gleccserek a hegyekben úgyszintén vízből vannak.

A víz minden élő szervezet alkotó eleme. Víz nélkül elszáradnak a növények, elpusztulnak az állatok.

A víz megtalálható a levegőben, a talajban, a föld alatt.

Egy nap alatt az ember megközelítőleg 12 pohár vizet veszít. Ez azt jelenti, hogy ugyanennyit kell meginnia vagy megennie. Hogy-hogy, a vizet lehet enni? Igen, minden ennivalóban van víz. Az uborka szinte teljes egészében vízből áll.

Egy tiszta vízzel teli üveg pohárba tegyetek valamilyen apró tárgyat (gombot, pénzérmét vagy egyebet)! Miért látható olyan jól ez a tárgy? A víz milyen tulajdonságáról árulkodik mindez? Beszéljétek meg!

A szilárd elemeknek állandó alakjuk van. A követ, a tányért forgathatjuk, letehetjük, kezünkbe vehetjük – az alakjuk nem változik. Ámde a víz – folyadék. Folyékony. A víznek nincs önálló alakja, felveszi annak az edénynek a formáját, amelybe éppen beleöntik.

Ellenőrizd! Ha kiöntjük a vizet egy tálcára, akkor szétfolyik a tálca egész felületén.

A víz	Szín	Szag	Íz
	Átlátszó, színtelen folyadék		
		Szagtalan	Nincs íze

A víz oldószer. Hogyan is megy végbe a folyamat? A vízben a só- és cukorkristályok eltűnnek. Feloldódnak. A homok, a szeg – nem. Nevezzétek meg, mi minden oldódik-, és mi minden nem oldódik fel a vízben! Beszéljétek meg!

A víz – вода
Mint oldószer – розчинник

HOGYAN VÉDJÜK A VIZET?

Milyen tulajdonságai vannak a hónak és a víznek? Hogy alakul ki a jég? Hogyan védjük a vizet?

Az eső, a jégeső, a vízgőz, a harmat, a hó, a jégkéreg, a köd – ez mind-mind víz. Vagyis a víz lehet folyékony, szilárd és gáznemű. Biztosan megfigyeltétek, ahogy a nyári záporok után tócsák alakulnak ki. De amint kisüt a nap, máris felszáradnak.

A víz 0 °C-on átalakul folyadékból szilárd anyaggá, vagyis jéggé. Emlékezzetek vissza, miként csináltatok színes jeget! De vajon képes a víz jeges állapotából újra folyadékká válni?

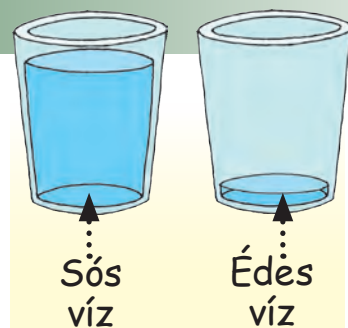
Vegyetek a kezetekbe egy hópelyhet vagy havat! A kezetekben felmelegednek, és könnyen vízzé változnak.

A természet melyik évszakában történnek a vízzel az ilyenfajta átalakulások?

A Földön sok víz van, de ennek nagyobb részét a tengerek és az óceánok sós vize teszi ki. Az embereknek viszont édesvízre van szükségük, vagyis ivásra alkalmas vízre. Ebből viszont kevés van a Földön. Ezért szükséges vigyázni a vízre.

Így lehet összehasonlítani a Földön lévő sós- és édesvíz mennyiséget.

Nézd meg a rajzokat! A te családban hogyan használják a vizet?

Figyeld meg, mire használódik el a legtöbb víz!

Mit tehetsz te a víz megóvásáért?

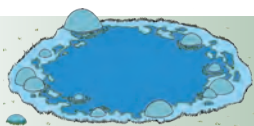
Az egyik módja víztakarékosságnak – fürdőkádban pancsolás helyett a zuhanyozás.

5 perces zuhanyozás alatt 100 liter vizet használsz el.

A félig megtelt fürdőkádban 150 liter víz van.

SZÜLŐFÖLDÜNK

Milyen jelentősége van a víznek az emberek, az állatok és a növények életében? Milyen színnel jelölik a vizet a földgömbön és a térképen? Miért nevezik a Földet kék bolygónak?

A források, folyók, tavak, mocsarak, tengerek, mesterséges tavak és vízgyűjtők – felszíni vizek.

Ha ezek természetes úton jöttek létre, akkor természetesenek nevezzük őket. Ukrajna legnagyobb tava az odesszai területen található Jalpug. A legmélyebb pedig a volinyi Szvityaz tó.

Ha ezeket a vizeket az ember alakította ki, akkor mesterséges víztározóknak hívják őket. Területileg Ukrajna legnagyobb víztározója a Kremencsuki-, a legmélyebb pedig a Dnyiprovszki víztározók.

A Jalpug tó

A Dnyiprovszki víztározó

Ukrajna legnagyobb folyója a Dnyeper. Ősidők óta ellátja az itt élő embereket vízzel és halakkal. Ez egy nagy jelentőségű kereskedelmi útvonal volt melyen hajók, bárkák, csónakok úsztak.

A Dnyeper folyó partjain elhelyezkedő legnagyobb város Kijev, Ukrajna fővárosa.

Ukrajna partjait a Fekete- és az Azov-tenger mossa. A Fekete-tengerbe torkollik Ukrajna majdnem mindegyik nagy folyója.

A Dnyeper folyó

Az osztálytársaiddal együtt keressetek rajzokat, fényképeket, és készítsetek egy plakátot Vidékünk vizei címmel!

Vízgyűjtők – водойми

VIZEI

Biztosan szerettek nyáron vizek partján pihenni, horgászni, napozni, fürödni. Ilyenkor se feledkezzetek meg a biztonsági szabályokról! A vízbe csak felnőttek felügyelete mellett szabad bemenni! A vízfelszín alatt nemritkán veszélyes tárgyak lehetnek: széttört üvegek, fémdobozok stb.

A rajzok alapján állítsatok össze egy, a vizek mellett betartandó biztonsági szabályzatot!

Tudakoljátok meg a vidéketeken meglévő vizek elnevezésének történetét! Milyen jelentősége van ezeknek a vizeknek a tífélétek?

A TERMÉSZET SZÍNES LAPJAI:

A TAVASZ TÉRKÉPE

Milyen, a tavaszra jellemző jeleket ismeresz?

Milyen hónappal kezdődik a tavasz?

Hogyan öltözködsz ebben az évszakban?

Miben különbözik a háziállatok és a vadállatok élete?

Milyen változások történnek az állatok életében?

Milyen munkákat végeznek az emberek a gyümölcs- és veteményes kertekben?

A tavaszi nap mind magasabbra és magasabbra emelkedik az égbolton. A sugaraival mindjobban megvilágítja és felmelegíti a földet. Olvad a hó. Jókedvűen csobogva futnak patakok. A folyókon és a tavakon töredezik a jégréteg. Lassacskán felmelegszik a talaj és a víz. Tavaszi esők esnek.

Koratavasszal nagyon veszélyes a jégre menni. A megolvadt jég betörhet alattad.

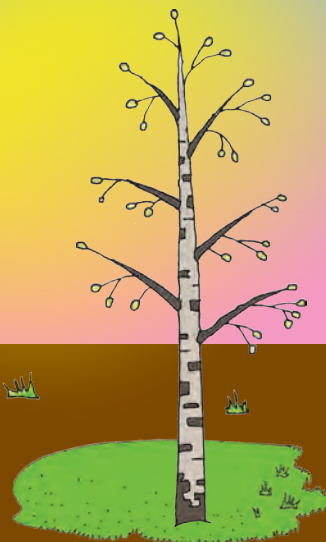
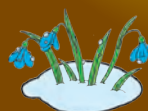
A TAVASZ

TAVASZ

- Mit hoz nekünk a tavasz?
- Többé nem fagy, nem havaz.
- Miért olvad a hó és jég?
- Mert a nap hev tüze ég.
- S mi az a sok kék virág?
- Krókuszok meg ibolyák.
- S az avarból mi bújt ki?
- Zsenge fű, már egy ujjnyi.
- S mi visszhangzik a légben?
- Pacsirta dalol szépen.

K. Pereliszna

Az élő és élettelen természet milyen változásairól ír az író a versben? Milyen változásokat tapasztalsz te a saját vidéked természetében? Hogyan függnek össze egymással? Miért mondják, hogy a madarak a szárnyaikon hozták meg a tavaszt?

Hogyan változott meg a Nap állása az égbolton? Végezz el egy kísérletet! Öt napon keresztül lépéseiddel mérd meg ugyanannak a fának az árnyékát! Írd fel a megfigyeléseidet!

Mi mindent láthatunk, hallhatunk, érezhetünk tavasszal? Folytasd tovább az égbolt, a csapadék, a hőmérséklet jellegének megfigyelését! Írd be ezeket a megfigyeléseket a megfigyelési naplódba!

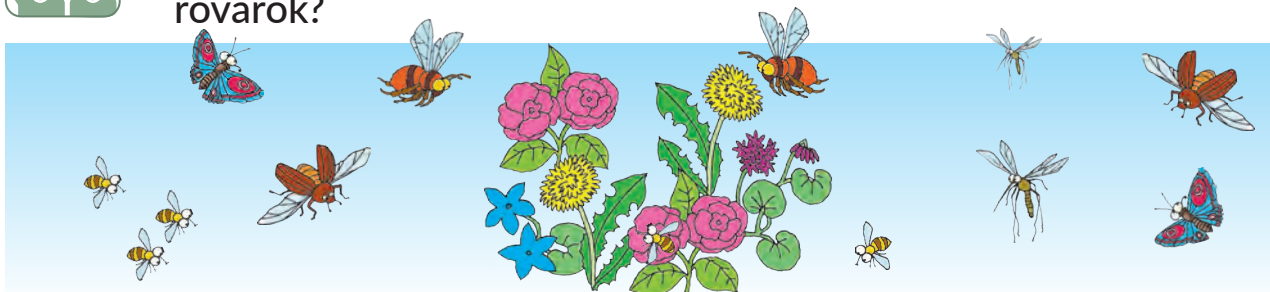

A NÖVÉNYEK TAVASSZAL

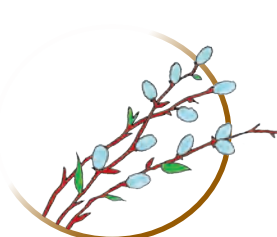

Mi történik kimondottan csak tavasszal? Miért van az, hogy a virágok nyílnak elsőként, és csak azután jelennek meg a rovarok?

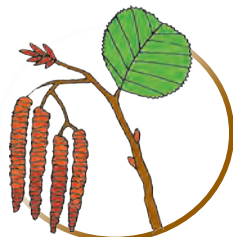

A tavaszi meleg megváltoztatta a növények életét. Kora tavasszal, azokon a helyeken ahol már elolvadt a hó megjelenik az első tavaszi virág – a hóvirág. Amint teljesen eltűnik a hótakaró, kivirít a csillagvirág, a keltike, a martilapu, a kankalin, a tüdőfű, a szellőrózsa.

A fák és a bokrok nyugalmi ideje is befejeződött. Az ágakon pattanásig feszülnek a rügyek. A rügyekből kipattannak a levelek és a virágok. A levelek megjelenése előtt virágzik a fűz és a mogyoróbokor, az éger- és a nyírfa. Utánuk virágzik a rezgő nyár, majd nemsokára a nyárfa.

fűzfa

égerfa

mogyoró

nyírfa

nyárfa

A többi fa és bokor elsőként zöld, zseme leveleket növeszt, és csak azután virágzik.

barackfa

szilvafa

almafa

őszibarackfa

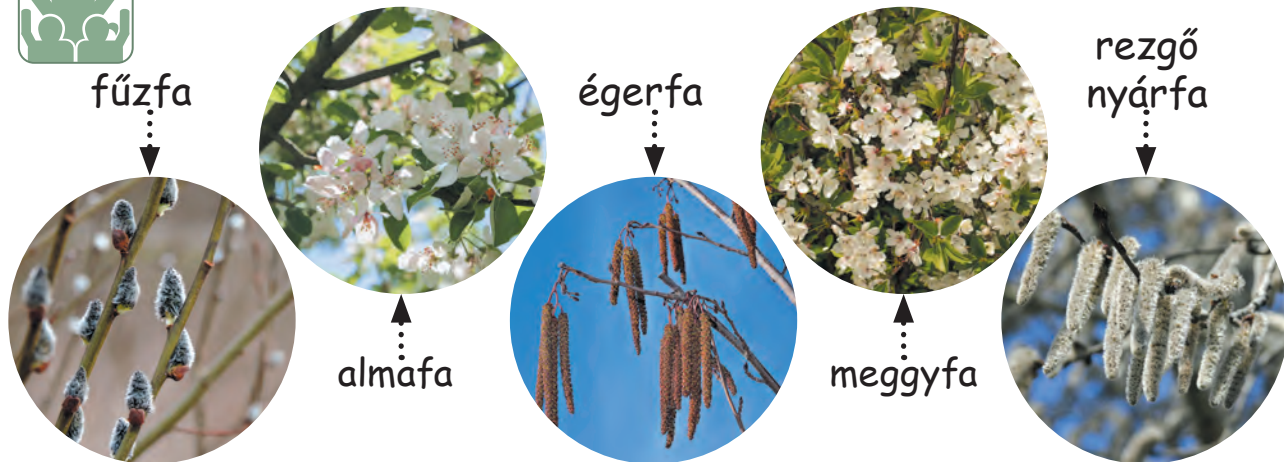

meggyfa

Milyen fák és bokrok virágoznak a levelek megjelenése előtt?

Az ábrázolt növények közül melyek nőnek ott, ahol te is laksz?

Ezekből a növényekből már csak nagyon kevés van. Védelemre szorulnak.

hóvirág

csillagvirág

kankalin

szellőrózsa

A rajz alapján állítsatok össze egy történetet «Miért sírnak a nyírfák» címmel.

Óvjátok és vigyázzátok a természetet!

AZ ÁLLATOK TAVASSZAL

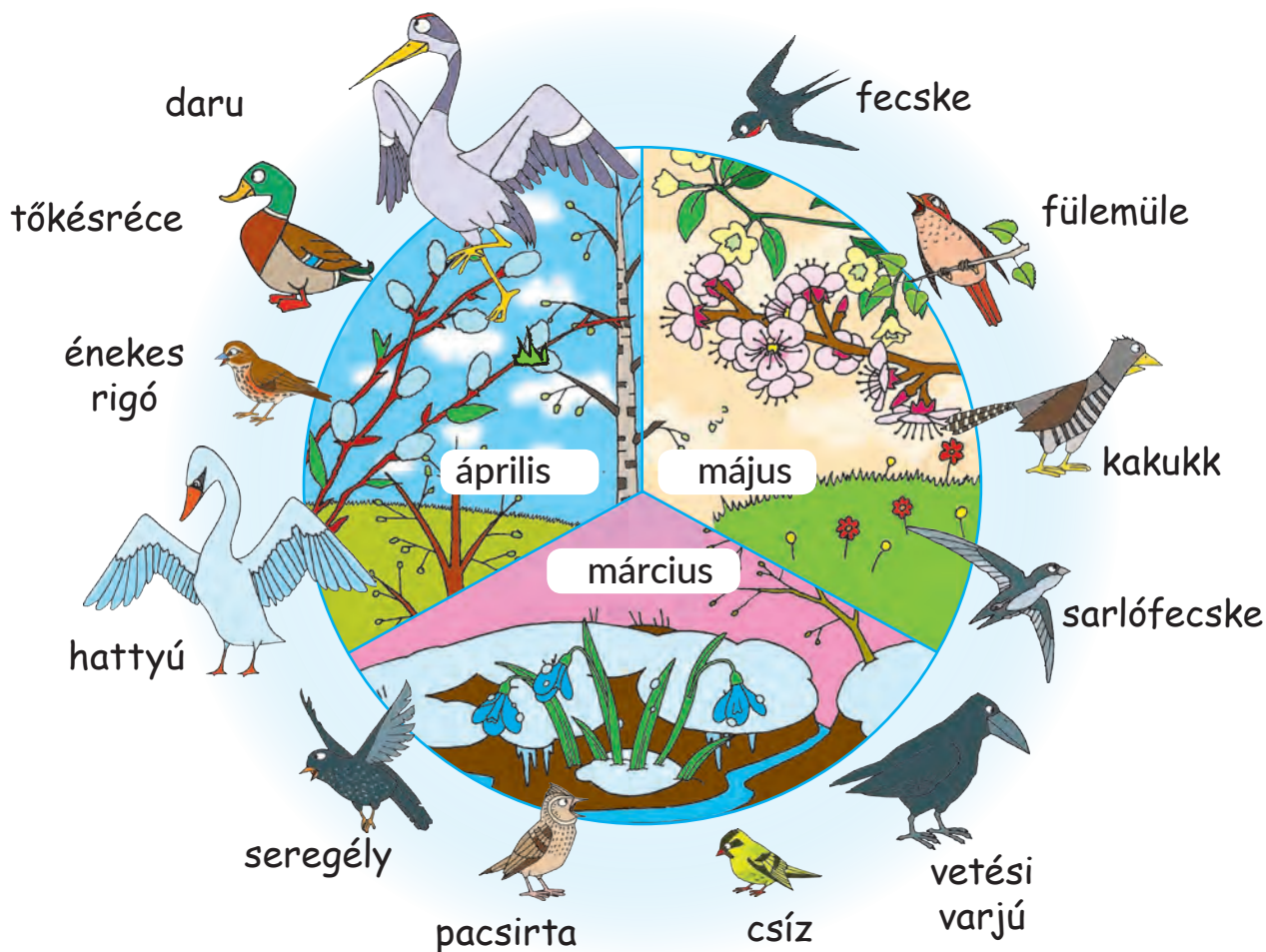
Milyen rovarok jelentek meg leghamarabb tavasszal? Hogyan változott meg a telelő madarak viselkedése? Milyen állatok ébrednek fel téli álmukból?

A tavasz beálltával a melegebb vidékekről visszatérnek a költöző madarak. Mindegyik madárka a maga idejében tér vissza. Elsőnek azok a madarak repülnek vissza, melyek utoljára keltek útra ősszel. És fordítva, legutoljára, majdhogynem nyáron térnek vissza azok a madarak, melyek őszelejen elsőként repültek el.

Nézd meg a rajzot! Derítsd ki, milyen madarak térnek vissza koratavasszal, tavasz közepén, és későtavasszal. Beszéljétek meg, miért történik így mindez!

Majdnem mindegyik madár tavasszal fészket épít. Magasan a fák tetején lehet látni a vetési varjú fészket, az épületek eresze alatt pedig a fecskék rakta fészkeket. A seregély az emberek által épített mesterséges madárodúba költözik. A harkály önállóan vájt odúba fészkel.

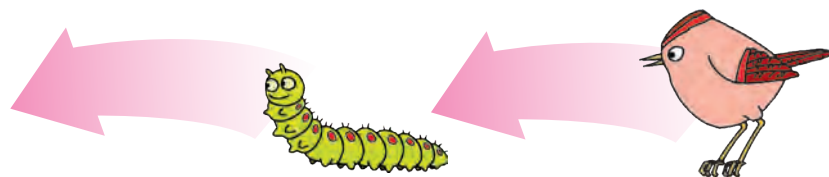
Szürke madár az ágon
vígan szól egész nyáron.
Egy rossz szokása van neki:
Fiait mással kelteti,
Hadd nőjjenek fel maguk –
Ez a madár a ...

(kakukk)

Tavasszal az állatok vedlenek. A mókusnak, a nyúlnek, a rókának megváltozik a bundája színe. Az állatok, akik végigaludták az egész telet, nagyon lesoványodva bújnak elő az odújukból, és azonnal élelem után kutatnak.

Nem léteznek erdők, kertek, veteményeskertek rovarok, madarak nélkül. Ők mindnyájan függnek egymástól. A rovarok rágják a fák törzseit, leveleit. A rovarokkal a madarak táplálkoznak, és a fészkekben lévő fiókáinak is visznek belőlük. Ha nem lennének a madarak, a hernyók elpusztítanák a fákat, a bokrokat, a veteményest.

Milyen, a természetben is előforduló, összefüggést figyelhetsz meg a saját gyümölcsöskertedben, veteményeskertedben, városodban?

A FÖLDFELSZÍN FORMÁI

Milyen színnel jelzik a földgömbön, a térképen a vizet, és milyennel a szárazföldet?

Nézd meg a földgömböt vagy a térképet, érintsd meg az ujjacskáiddal! Tapintásra milyennek érzed? Sima, egyenes. De végeredményben, mesélni tudnak nekünk a földünk felszínének különböző alakjairól.

A bolygónk felszíne nem egyenletes. A földfelszín fő alakzatai a síkságok és a hegyek.

A **síkságok** a szárazföld olyan területei, amelyeknek egyenletes felülete van. A síkságokat alföldekre és fennsíkokra osztják. Az **alföldeket** a térképeken zöld színnel, a **fennsíkokat** sárgával és világosbarnával jelölik.

A **hegyek** olyan földfelszíni területek, melyek magasan a síkság fölé emelkednek. Ukrajna területén húzódnak a Kárpátok és a Krím-hegység. A Kárpátok legmagasabb hegycsúcsa a Hoverla. A magassága 2061 m. Ez Ukrajna legmagasabb pontja.

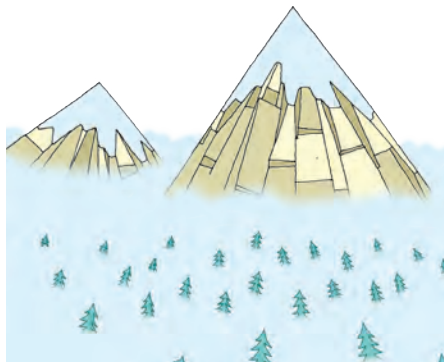
A Hoverla hegy

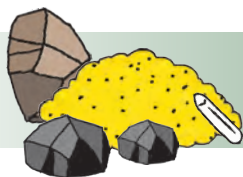

Szervezzetek az osztályban egy képzeletbeli kirándulást Ukrajna térképén, ami megtalálható a tankönyvben! Keressétek meg rajta az alföldeket, a fennsíkokat és a hegyeket! A földfelszín milyen formái jellemzőek országunk területére? Találjátok meg a térképen a Hoverlát!

Mi jellemző a ti vidéketek földfelszínére? Mit láthatunk a síkságon (erdőket, mezőket, réteket, folyókat, tavakat, kisebb emelkedéseket)? És a hegyekben? Milyen hatással van a földfelszín alakja az emberek gazdasági tevékenységeire? Miként használják ki az emberek a földfelszín sajátos alakját a ti vidéketeken?

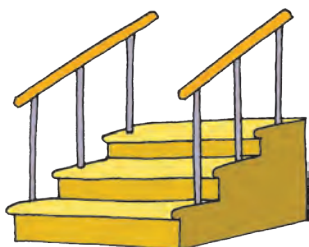

KÖZETEK

Miből van a házatok lépcsője? Mivel írnak az iskolai táblára? Mit tankolnak az autókba? Mivel fűtik fel a házakat?

A kőzetek olyan ásványi kincsek, amelyek a Föld mélyében vagy annak felszínén fordulnak elő. A kőzeteket a természet hozta létre több millió év alatt. Ezek nem csak kövek, amelyekből kialakultak a hegyek, hanem kőszén, agyag, homok, földgáz, kréta stb. Mindez a lábaid alatt, a föld mélyén rejtőzik.

Közülük legelterjedtebbek az agyag és a homok. Az agyag nagyon «szófogadó» anyag. Próbáld meg bevizezni, és meglátod, milyen szépen meglágyul, és ezért bármilyen alakúvá gyúrható.

A fazekasmesterség Ukrajnában mindig nagyon megbecsült volt. Egy közös agyagdarabból a fazekasok csodálatosan szép dolgokat alkotnak.

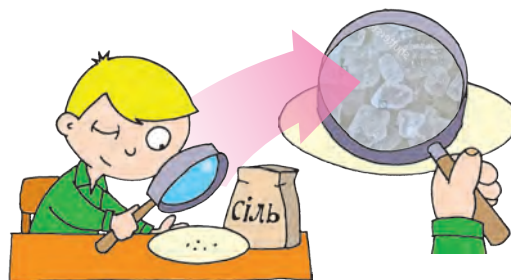
Kőzetek — гірські породи

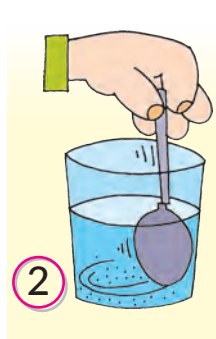
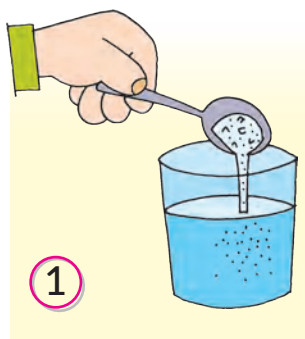
Az emberek nagyon régóta használják a Föld kincseit az építkezésben, az egészségügyben, üvegkészítésre, ékszerek készítésére, sőt még étkezésre is (konyhasó).

Nagyító segítségével nézd meg figyelmesem a konyhasót! Fehér vagy átlátszó kristálydarabkákat láthatsz. A természetben a sókristályok sokkal nagyobb méretűek is lehetnek.

Győződjek meg erről egy kísérlet során! Vegyetek egy meleg vízzel teli poharat! Kiskanállal folyton kevergetve oldjátok fel benne sót! Addig öntsétek a sót a pohárba, amíg már nem fog tudni elolvadni! Hagyjátok kihűlni a vizet! Egy kis pálcikára kössetek egy vékony cérnaszálat és engedjétek bele a pohárba! Figyeljétek néhány napig!

A környezetekben mi mindent készítettek az emberek kőzetekből!

Mit tudtok a vidéketeken megtalálható kőzetekről?

Mire és hol használják fel őket?

A TALAJ

Emlékezz vissza, mi is a talaj! Mit láthatunk a talajban? Mi a talaj jelentősége a növények és az állatok szempontjából?

A lehullott falevelek, az elhalt növények és elpusztult állatok maradványai lassan lebomlanak. Így jön létre a humusz. Ez fekete színű. Minél gazdagabb a talaj humuszban, annál sötétebb és termékenyebb. A **termékenység** a talaj legfontosabb tulajdonsága.

Az állatok, melyek a talajban élnek, járatokat alakítanak ki benne, ahova könnyen bekerül a víz és a levegő, átforgatják a talajt, apróra zúzzák a még megmaradt növénymaradványokat. Így teszik még termékenyebbé a talajt az állatok.

A legtermékenyebb talaj a feketeföld. Ukrajna gazdag a feketeföldben.

Az ember a talajt különböző növények termesztésére használja. Élelmet és tápot biztosítanak a háziállatoknak.

Talaj — ґрунт

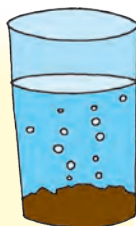
TULAJDONSÁGA ÉS JELENTŐSÉGE

Kísérlet segítségével megtudhatjuk, hogy miből is áll a talaj!

- 1 Egy vízzel telt üvegpohárba dobjatok egy rögöt! Figyeljétek meg: légbuborékok szállnak fel belőle!

- 2 Keverjétek össze a vizet a pohárban és hagyjátok állni egy bizonyos ideig! Figyeljétek meg: a víz zavaros lett. A pohár alján homokot, agyagot láthatunk!

- 3 Vegyetek egy papírszalvétát, tegyetek rá egy darab talajt, és erősen nyomjátok össze! Figyeljétek meg: a szalvétán vízfolt jelenik meg!

Vagyis, a talajban van levegő, víz, agyag, homok.

A víz és a levegő megtalálható mindegyik talajban, még akkor is, ha a talaj száraznak tűnik.

Miért nem szabad elégetni a kertekben, a parkokban, a folyópartokon a lehullott leveleket és az elszáradt fűvet?

Az ukrán emberek mindig tisztelték és becsülték a földet. Idejében szántottak, veteményeztek, elvetették a rozst, a búzát, betakarították a termést. A földet táplálékadónak nevezték. Ha messzi útra indultak mindig magukkal vittek egy kis darab földet a szülőhelyükről. A népi mondás úgy tartja: Aki a földről gondoskodik, annak az meghálálja.

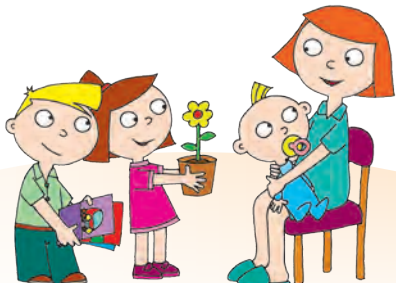

A TAVASZ ÜNNEPNAPTÁRA

Milyen tavaszi ünnepeket ismertek? Nevezzétek meg őket!

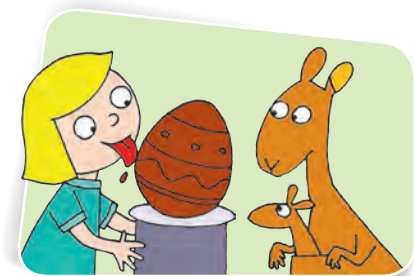
Minden nép sok éven keresztül dolgozta ki a saját hagyományait és szokásait.

A **Húsvét** egy olyan ünnep, amelyik sok nemzetet és országot egyesít. Minden helynek megvan a maga hagyománya.

Ausztráliában a húsvéti tojást cukorból vagy csokoládéból készítik.

Indiában egyáltalán nem festenek tojásokat. Húsvét napján itt különböző színes lámpásokat és húsvéti süteményeket szokás cserélni egymással.

A német gyerekekhez a húsvéti nyuszi jön el, és különböző színű hímes tojást vagy csoki tojást hoz, amit nagyon gondosan elrejt.

Ausztrália

India

Németország

A felsorolt húsvéti szokások közül nektek melyik tetszik a legjobban? Miért?

Szokások — традиції

Ukrajnában Húsvétra pászkat (húsvéti kalácsot) sütnek, tojást festenek.

Húsvétkor a felnőttek és a gyerekek «ütéspróbát» játszottak, próbára téve a tojások erősségét. Az egyik játékos úgy tartotta a tojást, hogy a keskenyebb vége előre vagy felfelé mutasson, míg a másik egy másik tojás úgyszintén keskenyebb végével ütögette azt. Az összetört tojás azé lett, akinek sikerült a másikat eltörni.

Milyen húsvéti szokások vannak a ti családokban? Közülük melyekről szeretnél mesélni más ország gyerekeinek?

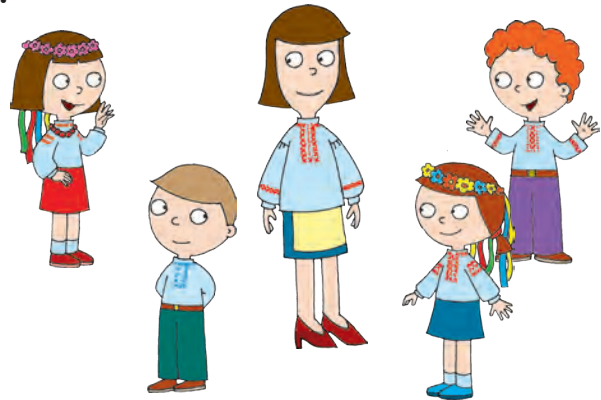

Minden tavasszal május harmadik csütörtökén nem csak Ukrajnában, hanem az egész világon, ahol ukránok élnek megünneplik a **Hímzett Ing Napját** (visivánká). Ukrajnában szokássá vált nemzedékről nemzedékre átörökíteni a hímzett ruhákat, hímzett kendőket.

HÍMZETT ING

Édesanyám ingemre
virágokat hímzett.
Szép tavaszi virágok
díszítik az inget.
Szeretetet sugároz
minden kis virága,
bennük nyílik és virul
az anyám jósága.
Felöltöm az ingemet
s a legszebb ruhámat,
megölelem, megcsókolom
az édesanyámat.

V. Kriscsenko

Meséljétek el, milyen tárgyakat őriznek meg és adnak tovább nemzedékről nemzedékre a ti családokban!

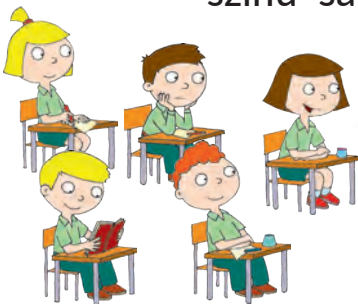
UKRAJNA ÁLLAMI JELKÉPEI

Országunk milyen jelképeit ismeritek? Hol láthatjuk a zászlót, a címet, hallhatjuk a himnuszt?

Kék égbolt aransárga mezők fölött – ez a jelentése **Ukrajna állami lobogójának**. A mi zászlónk kék és sárga színű sávokból áll.

És mondhatjuk azt, hogy a zászlónk sárga és kék színű?

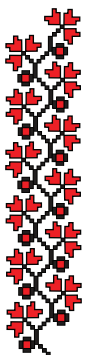

Nem, nem mondhatjuk. A szabályok szerint, a zászlók színeit mindig felülről lefelé soroljuk fel.

Ukrajna állami címere – kék alapon aranszínű háromágú szigony.

Ukrajna állami himnusza az *Él még Ukrajnának dicsősége, szabadsága...* című dal első szakasza és refrénje, melynek szövegét Pavlo Csubinszkij írta, a zenéjét pedig Mihajlo Verbickij szerezte.

Él még Ukrajnának dicsősége, szabadsága,
Jóra fordul az ukrán nép, testvéreink sorsa.
Elpusztulnak elleneink, mint harmat a napon,
Urak leszünk immár mi is a hazai tájon.

Refrén:

Szabadságunkért mi szívünk, lelkünk feláldozzuk.
Mutassuk meg, hogy kozákok gyermekei vagyunk!

Az ukrán nyelv – Ukrajna állami nyelve.

Bolygónkon különböző bőrszínű emberek élnek, különböző nemzeti ruhákban járnak, különböző nyelven beszélnek.

Minden nép nyelve különleges. Az ukrán nyelv úgyszintén. Ez az egyik legdallamosabb nyelv.

Nem csak Ukrajnában beszélnek ukránul, hanem még Kanadában, Lengyelországban, Ausztráliában, az USA-ban és sok más országban is, ahol ukránok élnek.

ANYÁM INTELME

Anyám mindig arra intett:
«Tisztelj, becsülj minden nyelvet,
de köztük a legszebbet,
legzengőbbet – azt az egyet
zárd szívedbe, őrizd, óvjad».
Védem és szívembe rejtem
zengő édes anyanyelvem.

M. Horosznyicka

Az állami nyelv tudása – mindenki kötelessége.
Ez meg van fogalmazva az Alkotmányban, ami az ország legfontosabb törvénye.

Milyen nyelveket tudnak még az osztálytársaid?

Versenyezzetek, hogy ki ismer több kifejezést arról, milyen az a madár, amelyik benéz az ablakotokon, vagy jellemezzétek barátaitokat, születeket!

ISMERKEDEM A SZÜLŐFÖLDEMMEL

Hol laksz? Hogyan nevezik a városodat, falvadat, utcádat?

Minden embernek van egy, a szívéhez közelálló kedvenc helye – egy város vagy egy falú, egy utca, egy ház ahol megszületett. Ezekből a kedves kis zugokból tevődik össze a hazánk – Ukrajna.

AZ ÉN UKRAJNÁM

Az én széles Ukrajnámban
vannak dombos, lankás tájak.
Donyeck méhe tele szénnel
Pogyilla bő kalászt érlel.
A Kárpátok erdei
csodás szépséggel teli.
Polisszjában len virít,
szinte azt sugallva: itt,
Ukrajnában kék az ég
s szabad földön él a nép.
És az azúrkék ég alatt,
ki jól vet, gazdagon arat.

H. Csubacs

Egészítsétek ki egy elbeszéléssel a saját településetekről! Például, Voliny a tavak, erdők birodalma, itt található Ukrajna legmélyebb tava a Szvityaz. Volinyben bányák vannak, melyekből szenet termelnek ki. A mezőkön cukorrépat termesztenek. Abból készítik a cukrot és cukorkát...

Ukrajna városaiban nagyon sok ember dolgozik gyárakban, üzemekben. Induljunk el egy felfedezőútra, hogy megismerkedhessünk a legismertebbekkel!

A **Harkivi traktorgyár** Ukrajna legnagyobb mezőgazdasági traktorgyára.

A **Lembergi autóbuszgyár** futószalagjáról autóbuszok, trolibuszok, mentőautók kerülnek le, melyekkel országunk útjain találkozhatunk.

Ugyancsak Lembergben (Lviv) található a méltán híres **Szvitocs édesipari gyár**. Hogy miért híres? Azért, mert a 20. század elejétől a svájci Bern város és a galíciai Lemberg büszkén viselték Európa «csokoládé fővárosai» címet. A lebergi cukrászok ma is féltve őrzik és ápolják a régi hagyományokat.

A mártások, ketchup, majonézek, ukrán

piacainak piacvezetője a **Volinyholding vállalat**.

A Kijevben található **Darnyica gyógyszergyártó vállalat**, termékeit a világ 14 országába szállítja.

Mi keltette fel a kíváncsiságotokat? Kik használják azoknak az embereknek a termékeit, akik ezekben az üzemekben dolgoznak? Mi mindent gyártanak vagy természetnek ott, ahol ti is éltek?

KIJEV — UKRAJNA FŐVÁROSA

Milyen Ukrajnai nagyvárosokat ismertek?

Ősz Dnyeper meredek partján
Virul fővárosunk, Kijev.
Gesztenyefák lombos árnyán,
Szikrázik száz kupola...
Vladimir... Bohdán s lova...
S az Aranykapu ragyog.

A. Kaminczuk után

KIJEV LEGENDÁJA

Élt egyszer három fivér: Kij, Scsek és Horiv. Volt egy csodaszép húguk, Lebigy. Egy hatalmas folyó partján, átláthatatlan erdőkkel borított hegyek között választottak maguknak otthont. Itt egy várost építettek, és a legidősebb testvérről, Kijről Kijevnek nevezték el.

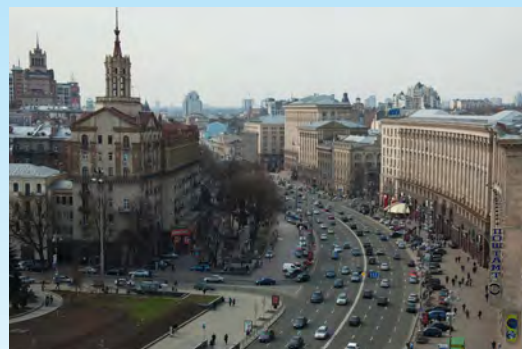

Kinek a tiszteletére nevezték el a Scsekavica hegyet és a Lebigy folyót?

Kijev főutcája a Hrescsatik. Réges-régen ezen a helyen nagy vízmosás húzódott, amelynek mélyén egy patak folydogált, körülötte pedig sűrű erdő susogott. A vízmosást «Hrescsat»-nak nevezték. Innen kapta a nevét Kijev főutcája.

A Kijevbe látogató vendégeket elkápráztatja szépségével a metró. Három vonal, 52 állomás – ez a kijevi metró.

Az Arsenalna állomás első helyen áll a világ legmélyebben húzódó állomásainak listáján. Egy domb alatt húzódik, a mélysége több mint 100 méter.

A Kijevi Állatkert Ukrajna legnagyobb állatkertje. Már több mint száz éve, hogy megalakult. Az állatkertben számtalan különleges állat és madár él. Itt megtalálható az elefántház, patások, medvék, bölények, bivalyok, struccok majmok elkerített területei, néhány festői tavacska különböző madarakkal.

Kijev melyik ismert helyei keltették fel az érdeklődésedet?

Fővárosunk jelképe a virágzó gesztenyefa. Amikor eljön a virágzás ideje Kijev utcáit és sétányait fehér és rózsaszín gyertyák sokasága díszíti – mert bizony gyertyákra hasonlítanak a gesztenyefa gyöngéd virágai.

UKRAJNA HÍRES EMBEREI

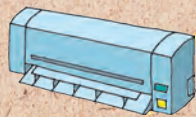
Milyen híres ukránokról hallottatok már az óráinkon?

Szeretitek a rajzfilmek és computeres játékok superhőseit? Csakhogy ők mindnyájan kitalált hősök, a képességeik fel vannak nagyítva, és a hőstetteik sem igaziak. Nosza, ismerkedjünk meg egyszerű hétköznapi emberekkel, akik olyanok, mint mi! Ezek az emberek jobbá tették a világot. Az eredményeik dicsőítették Ukrainát.

Mikola Benardosz találmányaival minden nap találkozhatunk. Ez a légkondicionáló, az olajsütő, a kukta, sőt még a mosógép is.

Mikola Benardosz milyen találmányai vannak nálatok otthon? Mikor használjátok őket?

Az internetről, könyvekből tudjatok meg többet **Igor Szikorszki**ről, **Mikola Amosov** akadémikusról! Beszéljétek meg az életük egyes érdekes történeteit!

Anna Bezszonova a ritmikus gimnasztika abszolút bajnoka. Az ő birtokában van Ukrajna ritmikus gimnasztika történetének legnagyobb ezüst és bronzérem gyűjteménye.

Kutassátok fel, kik hoztak még dicsőséget Ukrainának a sportversenyeken! Milyen sportágakban?

A tehetséges népművész **Marija Primacsenko** nevét messze Ukrajnától is ismerik. A művésznő festményein, hímzésein megelevenednek a tárgyak, különleges állatok és fantasztikus virágok jelennek meg.

Marija Primacsenko képein található ábrák megtalálhatóak a mai ruhákon és lábbeliken.

Képes folyóiratokban, könyvekben, az interneten keressétek Marija Primacsenko, **Katerina Bilokur** képeinek másolatait! Készítsetek az osztályban egy kiállítást! Meséljétek el egymásnak, miért éppen ezeket a képeket választottátok!

Leonyid Kadenyuk a független Ukrajna legelső űrhajója, Ukrajna Hőse. A világűrben növényeken végzett kísérleteket, és megfigyelte, hogyan hat a súlytalanság az ember szervezetére.

Van-e híres szülőtte a városodnak, falvadnak? Ki tanult közülük az iskolátokban? Hogy gondoljátok, minek köszönhetően váltak ezek az emberek ismerté?

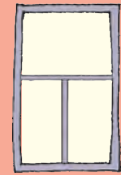
A VILÁG VÁLTOZATOS

Mi a közös a Földön élő összes emberben, és miben különbözünk egymástól?

A Földön nagyon sok ember él. Mindannyian különböznek egymástól. Az egyiknek sárga a bőrszíne, a másiknak fekete, a harmadiknak fehér. De a bőrszínnek semmi köze sincs ahhoz, jó ez az ember, vagy gonosz, bőkezű vagy fősvény, illedelmes vagy neveletlen.

Hogy egy ember szimpatikus számodra vagy nem, barátkozol vele vagy nem, az nagyon sok dologtól függhet, de nem függhet attól, hogy hol lakik, kik a szülei, hogyan néz ki, milyen hagyományok szerint éli az életét.

Megismerni egy másik országot, egy másik nemzetet vagy embert – annyit jelent, hogy megismerjük a kultúrájukat, a szokásaikat.

HOGYAN ÜNNEPLIK A SZÜLETÉSNAPOKAT A VILÁG KÜLÖNBÖZŐ ORSZÁGAIBAN

Dániában az ablakba kitűzött zászló azt jelenti, hogy abban a házban valaki a születésnapját ünnepli. Mexikóban a születésnapját ünnepelve a születésnapos nem fújja el a gyertyákat a tortán, mint ahogy nálunk szokás. Helyette, bekötött szemmel szét kell ütnie egy pont e célra elkészített cukorkával telirakott bábut.

Mondjátok el, ti a családokban hogy ünnepelitek a születésnapokat!

A VILÁGGAZDASÁG

Beszélgétek meg, mi minden és milyen országokból található meg az otthoni háztartásotokban!

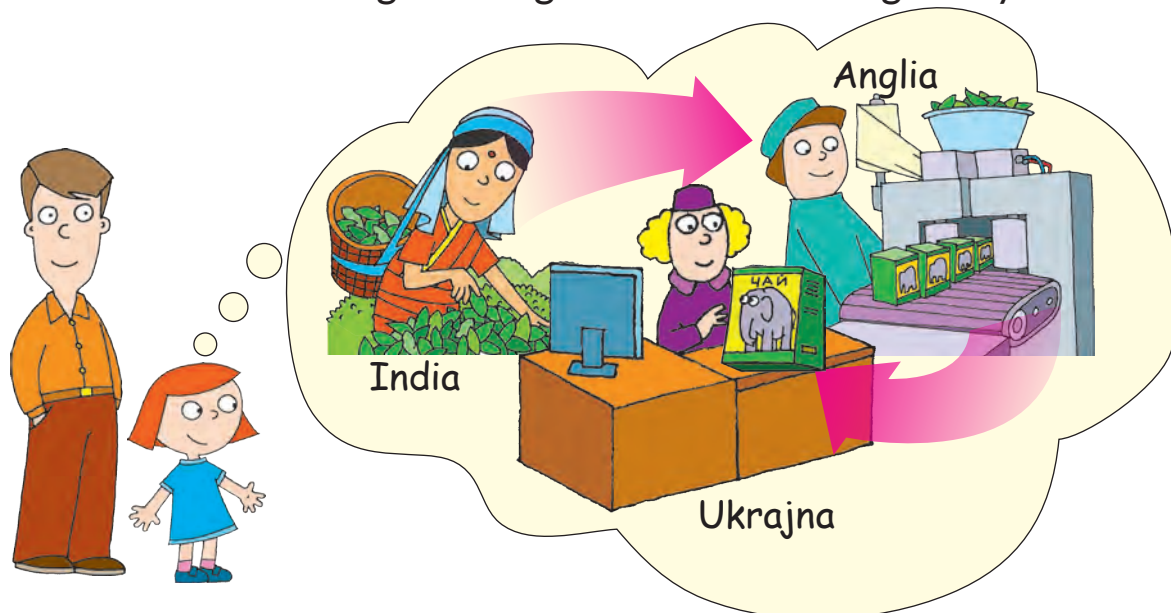
Egyik este Szofijka családja egybegyűlt a konyhában. Amíg Anya teát készített, Szofijka a teásdobozt nézegette.

– Indiában készült, – olvasta el. – Angliában csomagolva. Hogy lehet ez? Ez a tea valóban Indiából van?

– Természetesen válaszolta Apa. – Mostanában az emberek nagyon sok olyan dolgot használnak, amiket más országokból szállítanak be Ukrajnába. Ezért a mi háztartásunkban is megtalálható a tea Indiából, a kávé Brazíliából, a tévé Japánból, a virágok Hollandiából. Ilyen hatalmas a világgazdaság, és minden országnak meg van benne a maga helye.

Milyen termékeket szállítanak más országokba Ukrajnából? Mutasd be kutatásod eredményét!

AZ EMBER ÉS A TESTE

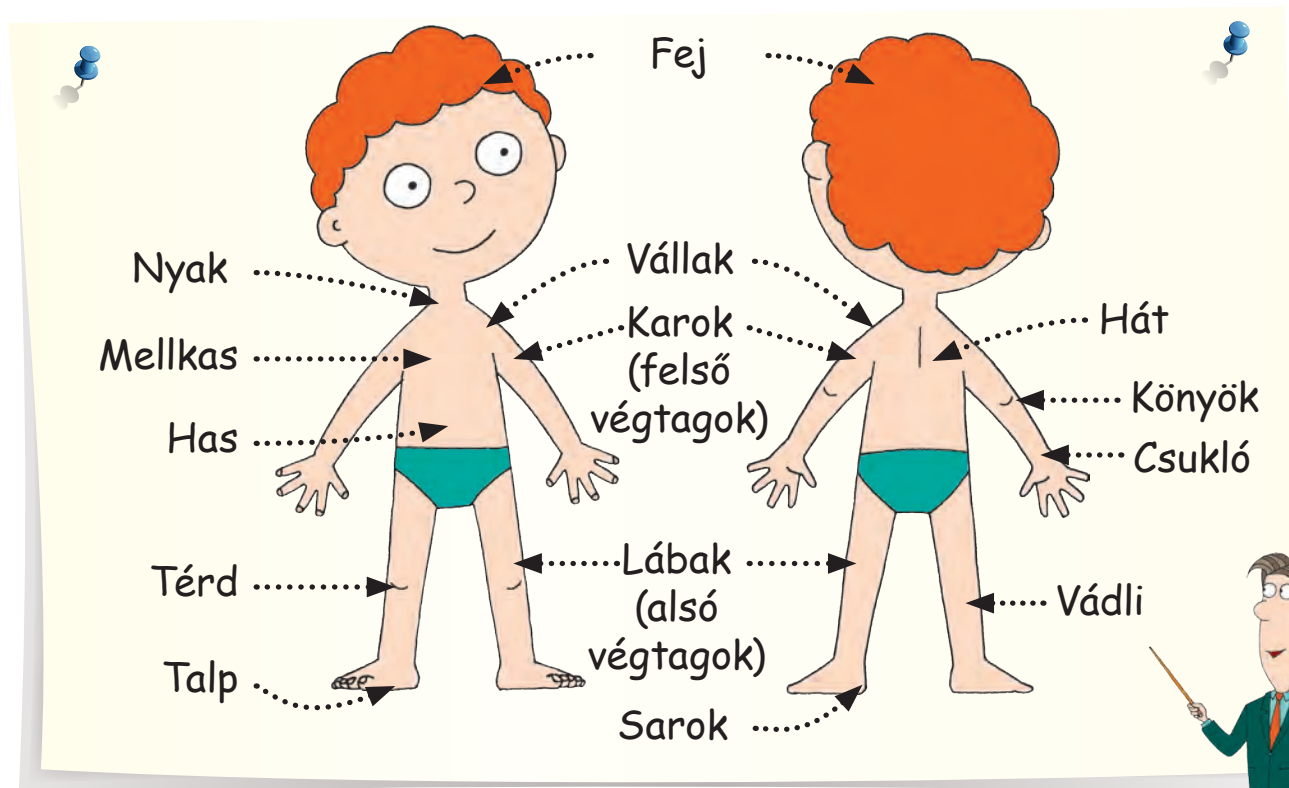

Mivel látunk? hallunk?
érezkelünk tapintással?
szaglással? ízleléssel?
Miből áll az emberi test?

Te ember vagy, kisiú vagy kislány, neked is, mint mindenkinek van fejed és hasad, hátad és mellkasod, lábad és kezed, szemed és füled. A tested engedelmeskedik neked. Ha akarsz – leülsz. Ha akarsz – felállsz. Ha akarsz – lefekszel. Ha akarsz – futsz. Az ajkaid sutognak és énekelnek, az arcod érzékeli a fagyos levegőt.

O. Dorohov nyomán

Az ajtónknak két nyitókarja van, de nincs lába. Az asztalnak négy lába is van, de nincs háta. A széknek lábai és háttámlája is van, de nincs orra. Orra a csizmának van, de nincs egyetlen füle sem. Füle a fazéknak van, de nincs nyelve. Nyelve van a cipőnek, de nyaka az bezzeg nincs. Nyaka a kancsónak van, de nincsenek vállai. Válla a vállfának van, amire a ruhánkat akasztjuk. De nekem és neked mindenünk van. Kezeink is vannak, és lábaink is, na meg orrunk, vállunk, hátunk, nyakunk, sőt még nyelvünk is.

F. Krévin nyomán

Nevezd meg az ember testrészeit! Mi mindent csinálnak?
Az elbeszélésedben használd a következő szavakat:
szaladgálok, ugrálok, járok, írok, gondolkodok, dobok,
elkapok, megfordulok!

NÖVEKSZEL ÉS VÁLTOZOL

Nézd meg a képeket! Milyen változások történtek a kislíával?

Keress meg a saját fényképeidet, és évek szerint rakd sorba őket! Milyen változásokat fedezhetsz fel rajtuk? Kérdezd meg a szüleidet, mi volt életed legelső szava!

Minden, ami él a földön az nő is. Nőnek a fák, a virágok, az erdőben nőnek az állatok, a tengerekben a halak. A madarak, melyek magasan az égen repülnek úgyszintén nőnek! A kiscica, amelyik az udvarunkon szaladgál, úgyszintén megnőtt. Te is nősz.

F. Krévin nyomán

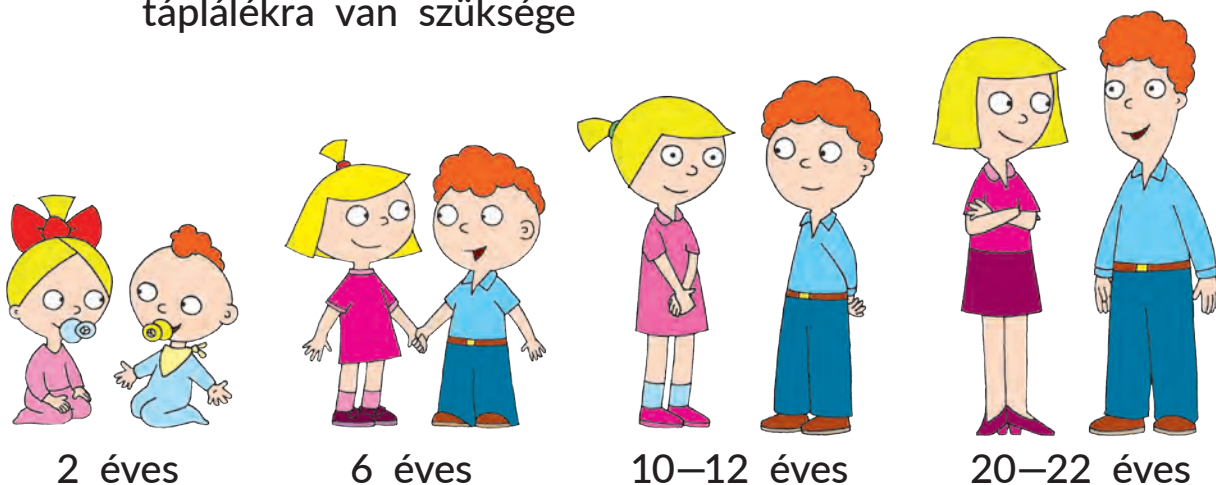

Folyamatosan nősz, még álmokban is. A kisbabából gyerek lesz, majd tinédzser és a legvégén, felnőtt ember.

A gyerek egyéves koráig kisbaba. Felnőttként állandó figyelmére van szüksége. Ebben a korban kezd el beszélni, teszi meg első lépéseit.

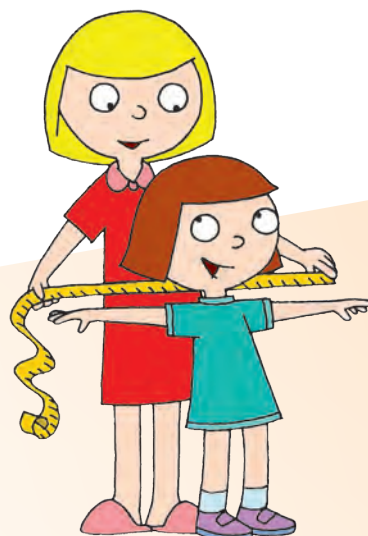
Iskoláskorban a gyerekek az iskolában tanulnak, és segítenek a szüleiknek a házimunka elvégzésében.

A növekedéshez a testednek egészséges és hasznos táplálékra van szüksége

Az ábrázolt emberek közül találd meg azokat, akik a te kortársaid lehetnek! Magyarázd el, miért pont azokat választottad!

Egészítsd ki a mondatot: «Annak érdekében, hogy nőjek és fejlődjek én... fogok!»

Az oldalra nyújtott kezeid ujjai közötti távolság megegyezik a magasságoddal. Ellenőrizd!

GONDOSKODJ AZ EGÉSZSÉGEDRŐL!

Mitől függ az ember egészsége? Mi segít neked vigyázni a tisztaságra? Hogy pihensz, és hogy edzed magad? Mikor kell kezet mosni?

Élete során az ember sokféle szokást alakít ki önmagának. A jó szokások segítenek javítani az egészségeden, a közérzeteden, a többi ember rólad kialakult véleményén.

Jó szokások:

- a napirend betartása;
- kézmosás, fogmosás, körömvágás;
- az ígéret betartása;
- illedelmes viselkedés.

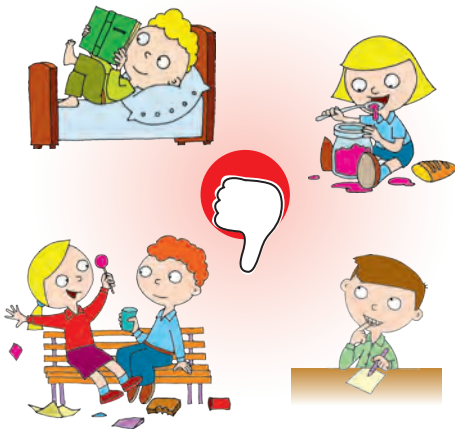

Találd meg a rajzokon azokat a tárgyakat, amelyek, szerinted, jó hatással vannak az egészségedre.

Sajnos, a jó tulajdonságok mellett, léteznek rossz tulajdonságok is, melyek károsak az egészségre.

Káros szokások:

- sokat ülni a tévé vagy a számítógép előtt;
- ceruzát vagy körmöt rágni;
- sok édességet enni;
- szemetelni;
- hazudni;
- folyton elkésni.

SZÁSA SZOKÁSA

Szorgos, tevékeny lány Szása,
De van sok fura szokása.
Elücsörög, majd lefekszik,
felkel, mézes zsemlét eszik.
Aztán ismét alszik egyet,
Majd sétálásra kap kedvet.
Dolgos, tevékeny lány Szása,
csak van sok fura szokása.

M. Szinhajivszkij

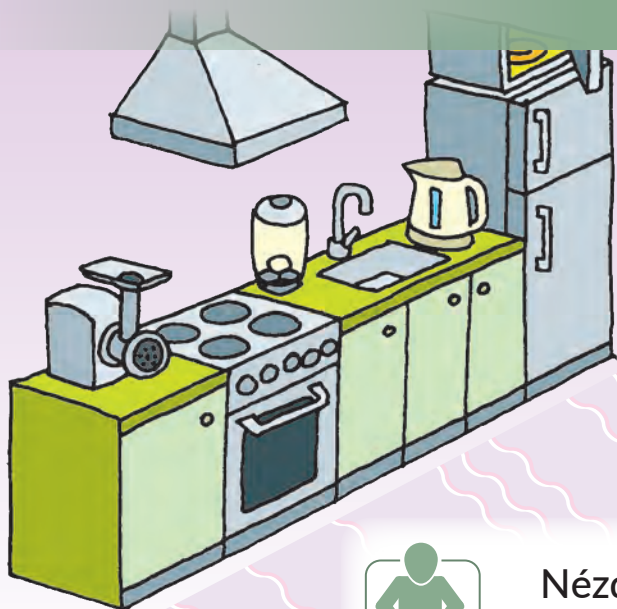

Milyen szokásai vannak a kislánynak: jók vagy károsak?
Mit lehetne tanácsolni neki?
Soroljátok fel a jó tulajdonságaitokat!

Miért érdemes visszautasítani a cigarettát vagy a szeszesitalt, ha netán valaki megkínál titeket velük?

BIZTONSÁGBAN OTT,

Mit használhattok otthon önállóan? És mit csak együtt a felnőttekkel?

A konyha az egyik legérdekesebb helyiség az otthonotokban. Ámde itt leselkedik ránk a legtöbb veszély.

Nézd meg a rajzokat! Melyek alá lehetne odaírni ezeket a szabályokat? Egészítsd ki őket!

- A fazekak, a palacsintasütők, a teafőző sokáig forróak maradnak. Ne ellenőrizd a hőmérsékletüket az ujjaiddal!
- A használati tárgyak a FELNŐTTEKRE hallgatnak. Ne kapcsolj ki önállóan az elektromos készülékeket!
- Ne szagolj és ne kóstolj meg semmit!
- A tisztítószeres veszélyessé válhatnak, ha nem tartjuk be a használati utasítást. Ne nyisd ki ezeket a szereket tartalmazó flakonokat!

AHOL ÉLSZ

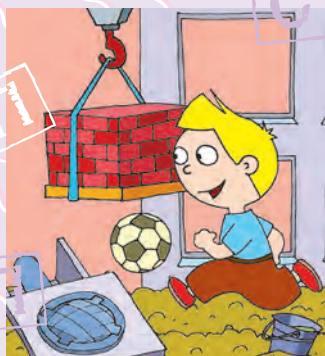
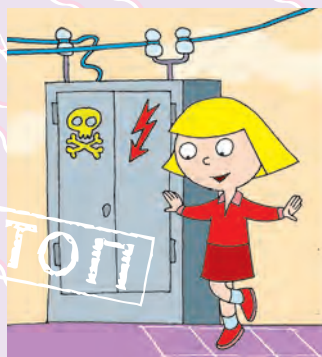

Szabad-e játszani a villamosság-elosztó szekrény közelében vagy az út mellett? Szelfit készíteni a háztetőkön vagy hidak tetején? Természetes, hogy nem!

A villamossági-elosztó szekrény közelében áramütés érhet, az út mellett – gázolásos baleset történhet. A szelfi készítés hevében el lehet feledkezni a biztonságról, és a mélybe lehet zuhanni.

Nézd meg a rajzokat! Biztonságos helyeket választottak-e a játszásra a gyerekek? Mi veszélyezteti az életüket és az egészségüket?

Az osztályal való séta alatt, figyeljétek meg, vannak-e az iskolátok közelében veszélyes helyek! Együttesen állítsatok össze egy viselkedési szabályzatot ezekre a helyekre! Beszéljétek meg a családtagjaitokkal, milyen veszélyes helyek vannak a házatok környékén!

A TERMÉSZET SZÍNES LAPJAI:

A nyár milyen jeleit ismered?

A NYÁR TÉRKÉPE

Milyen színei vannak a szivárványnak?

Milyen hónappal kezdődik a nyár?

Milyen virágok nyílnak ebben az évszakban?

Mit viszel magaddal egy nyári kirándulásra?

Milyen bogyós gyümölcsöt eszel nyáron?

Milyen rovaroktól kell tartani nyáron? Miért?

A nedvesből, vagy a száraz homokból – jobb homokvárát építeni?

Milyen munkákat csinálnak az emberek a mezőkön, a gyümölcsös- és veteményeskertekben, parkokban?

Milyen szerszámokra van szükség a kerti munkák elvégzéséhez?

A NYÁR

GAZDAG NYÁR

Hőség, zápor, fellegek –
szép nyár, mindenki nevet.
Mennyi mindent adsz nekünk:
Erdőben gombát szedünk.
A kertekben körte, alma,
köszméte, ribiszke, málna.
Sok gyümölcs és friss zöldségek
–
ezt kínálja a nyár neked.

Legyetek óvatosak!
Ne kóstoljatok
ismeretlen
gyümölcsöket!
Mérgezőek
lehetnek!

Mit nevez az író a nyár
ajándékainak? És a vidéketeken
nyáron te milyen bogyókat szedsz?

A rajzok alapján állítsatok
össze egy elbeszélést arról,
mi minden történik az élő és
élettelen természetben nyáron!

Mit láthatunk, hallhatunk és érezhetünk nyáron?
Írd be a megfigyelési naplóba!

Mondjatok saját példát arra, ti hogyan tudjátok védeni a természetet!

A természetben semmi sem felesleges. Minden kapcsolatban áll mindennel. Nincsenek hasznos vagy haszontalan állatok. A természetnek mindenkire szüksége van. Ezért az összes élőlény, azon belül az ember is, védelemre szorul.

SZERESSÉTEK A TERMÉSZETET

Ha szerettek kirándulni,
barangolni, kalandozni,
óvjátok a természetet,
minden fűszált szeressetek.
Szeszélyből ne törj le ágat,
óvjad, védj a fűvet, fákat.
ne tépj ki többől virágot.
Őrizd ezt a szép világot.
Virágozzék hazánk tére
mindannyiunk örömére.

P. Szicsenko

A népi közmondás azt mondja: hogy ne csökkenjen a tejhozam, ne öljétek meg a baglyokat!

Milyen összefüggés van ezek között a dolgok között? A bagoly irtja az egereket, melyek a meg rongálják a poszméhek (dongók) fészkeit. A poszméhek (és kizárólag csak a poszméhek) porozzák be a lóherét, a lóheréből pedig a legjobb széna lesz a tehéneknek.

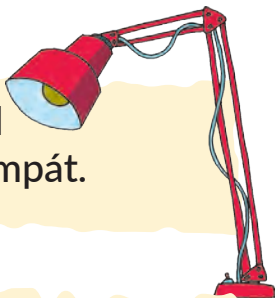

A TERMÉSZETTEL

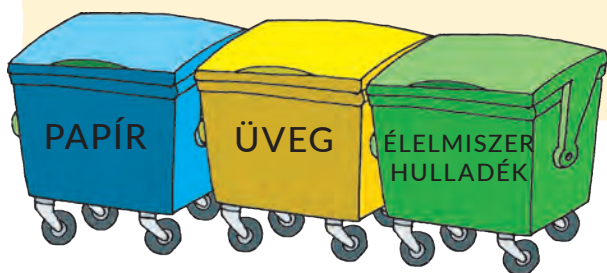

Hogyan segíthetsz a Föld nevű bolygónak? Pótold saját ötleteiddel a felsoroltakat!

1 Nem felejttem el lekapcsolni a lámpát.

2 Átválogatom a szemetet.

3 Több zöldséget és gyümölcsöt eszek.

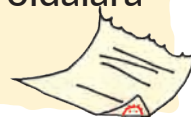
4 Gondoskodom az állatokról.

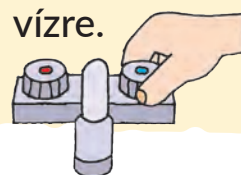
5 A felnőttekkel együtt fákat ültetek.

6 A papír mindkét oldalára írok, rajzolok.

7 Vigyázok a vízre.

A nyilakat követve, olvassátok el a mondást!
Hogyan értelmezték ezt a mondást?

Vigyázni

megvigyázod

azt jelenti, hogy

a természetre

a Hazádat!

A TANKÖNYV ÁLLAPOTA

S/ sz	A tanuló neve	Tanév	A tankönyv állapota	
			Tanév eleje	Tanév vége
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

БІБІК Надія Михайлівна
БОНДАРЧУК Галина Павлівна

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

підручник для 2 класу

з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)
(Частина 1)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за державні кошти. Продаж заборонено

*В оформленні підручника використані зображення,
розміщені в мережі Інтернет для вільного використання*

Переклад з української *Єви Тодавчич*
Переклад віршів *Іштвана Коетюка*
Угорською мовою

Редактор *І. Желіцькі*
Технічний редактор *С. Максимець*
Комп'ютерна верстка *А. Андреєвої*
Коректор *З. Желіцькі*

Формат 84×108/16. Ум. друк. арк. 12,60. Обл.-вид. арк. 12,3.
Тираж 2349 прим. Зам. № 1426.

Видавець і виготовлювач видавничий дім «Букрек»
вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000
Тел./факс (0372) 55-29-43. E-mail: info@bukrek.net
www.bukrek.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.

